Legpuzzelkaarten

Puzzels, kaarten en puzzelkaarten

Concept versie 1 augustus 2021

LODEWIJK VAN DUUREN

Legpuzzelkaarten

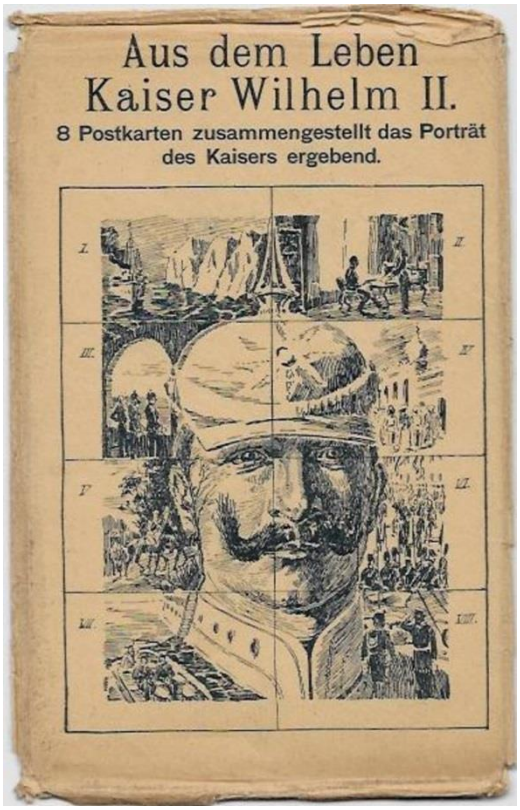

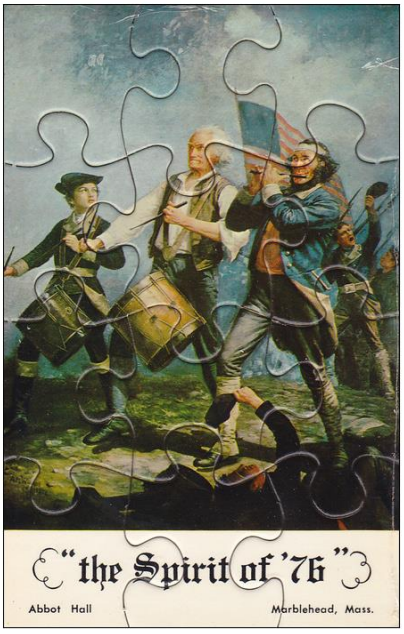

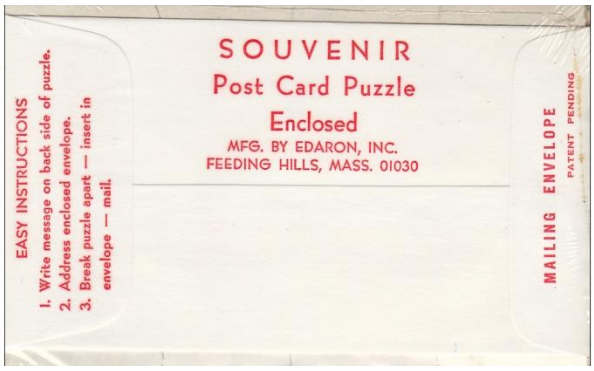

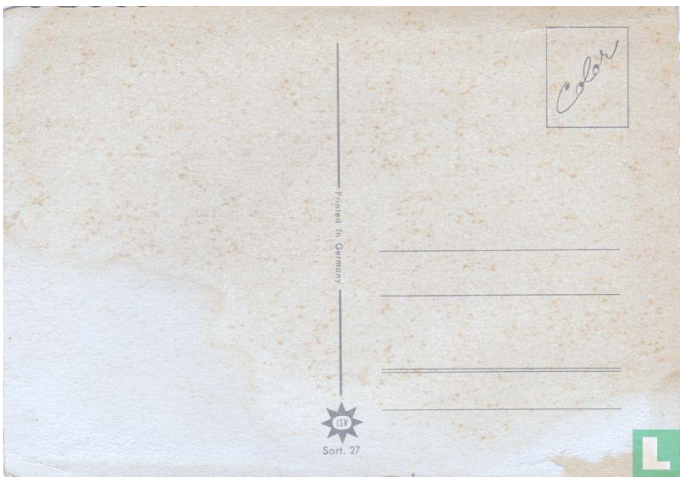

Onder puzzelkaarten of eigenlijk legpuzzelkaarten zijn vier verschillende typen te onderscheiden:

- Compositiekaarten: prentbriefkaarten die als puzzelstukjes gezamenlijk de complete afbeelding laten zien (afb. 1 en 2). Ook wel compositiekaarten genoemd.
- Puzzels op briefkaartformaat, in een doosje of envelop ter versturen. De adreszijde is blanco (afb. 3, 4 en 5).
- Puzzels op briefkaartformaat die als prentbriefkaart verstuurd kunnen worden. De adreszijde heeft een deelstreep en adreslijnen (afb. 6, 7, 8 en 9).
- Prentbriefkaarten met afbeeldingen van legpuzzels (afb. 10).

Tuck's Puzzle Postcard voor de Engelse markt en Cartes postales "puzzle" voor de Franse markt.

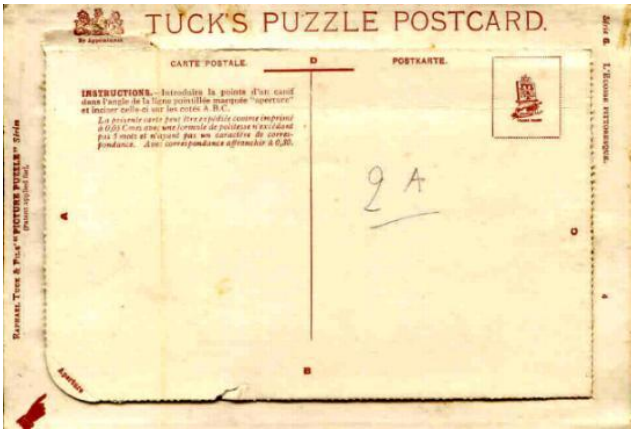

Links voorzijde en rechts achterzijde mapje voor puzzle postcard.

Op een aantal manieren kunnen uitgevers van prentbriefkaarten betrokken zijn bij de handel in legpuzzels:

- Uitgever van puzzels
- Importeur van buitenlandse puzzels
- Verkoper van puzzels
- Drukker van puzzels
- Bedrijfsreclame.

Tabel 1. Uitgevers van puzzels én prentbriefkaarten.

Naam en plaats	Rubriek	Opmerking
A.G. van Agtmaal, Baarn	Commercieel	
Art Unlimited, Amsterdam	Commercieel	
E.H. Bieshaar, Rotterdam	Commercieel	
Firma A. Binnert Overdiep, Heerenveen	Commercieel	
De Bezige Bij, Amsterdam	Commercieel	
De Bijenkorf, Amsterdam	Commercieel	
F.B. den Boer, Middelburg	Commercieel	
J.M. Bredée's Uitg. Mij, Rotterdam	Commercieel	
H.J. Bronsema, Leek	Commercieel	
Dorco, Den Haag	Commercieel	
Efteling, Kaatsheuvel	Commercieel	
Facet, Lunteren	Commercieel	
Introva, Zwanenburg	Commercieel	
Kompas/Smulders, Den Haag	Commercieel	
Gebr. Koster, Amsterdam	Commercieel	
A.F. Krüger, Hamburg	Commercieel	

J. Philip Kruseman, Den Haag	Commercieel	
Kühn, Rotterdam	Commercieel	
P.J. van Leeuwen & Zn., Den Haag	Commercieel	
Tijdschrift Libelle	Commercieel	
Otto Maier, Ravensburg	Commercieel	
Kunstanstalten May A.G., Dresden	Commercieel	
Van der Meulen, Sneek	Commercieel	
De Muinck & Co., Amsterdam	Commercieel	
Mulder & Zoon, Amsterdam	Commercieel	
MUVA (A.H. Muurmans), Valkenburg	Commercieel	
De Nederlandsche Spoorwegen	Commercieel	
Nijgh en Van Ditmar, Amsterdam	Commercieel	
A.J. Nuss, Amsterdam	Commercieel	
NRC-Handelsblad	Commercieel	
Oberon, Haarlem	Commercieel	
P. Out, Koog aan de Zaan	Commercieel	
Passage Boek- & Kunsthandel, Den Haag	Commercieel	
Perry & Co., Amsterdam	Commercieel	
Hans Prell, Amsterdam	Commercieel	
Selecta, Den Haag	Commercieel	
Seyffardt's Boekhandel, Amsterdam	Commercieel	
J. Sleding, Amsterdam	Commercieel	
Gebr. Spanjersberg, Rotterdam	Commercieel	
J. T. Swartsenburg, Gouda	Commercieel	
Raphael Tuck & Sons, Londen	Commercieel	
Vens, Utrecht	Commercieel	
Ruud Verburgt, Kootwijkerbroek	Commercieel	
J.N. Voorhoeve, Den Haag	Commercieel	
Vroom & Dreesman	Commercieel	
KRO, Hilversum	Ideëel	
Missiehuis Christus Koning, Helmond	Ideëel	
Uitgeverij Remóvos, Amsterdam, Soest	Ideëel	
Tesselschade – Arbeid Adelt	Ideëel	
UNICEF	Ideëel	
VARA, Hilversum	Ideëel	
Vereeniging tot Verspreiding der Heilige Schrift	*Ideëel*	
Voor het Kind	Ideëel	
Zendingsbureau Oegstgeest	Ideëel	
Albers Creameries, Dordrecht	Reclame	plaatjesalbums [1]
Albert Heijn, Zaandam	Reclame	plaatjesalbums
Aspa, Zaandam	Reclame	
Batavus, Heerenveen	Reclame	
De Betuwe, Tiel	Reclame	plaatjesalbums
Bio-tex, Dordrecht	Reclame	plaatjesalbums
Bols, Nieuw-Vennep en Zoetermeer	Reclame	
BP (British Petrol), Amsterdam	Reclame	plaatjesalbums
Brasso, De Bilt	Reclame	
Bussink Koek, Deventer	Reclame	plaatjesalbums

[1] Firma komt voor in Catalogus van plaatjesalbums uitgegeven door Nederlandse bedrijven.

Caltex, Rotterdam	Reclame	plaatjesalbums
Calvé, Delft	Reclame	plaatjesalbums
Douwe Egberts, Utrecht	Reclame	plaatjesalbums
Dreft	Reclame	
A. Driessen,	Reclame	plaatjesalbums
E.N. – N.E.N., ‘s-Gravenhage	Reclame	
De Faam, Breda	Reclame	plaatjesalbums
Gimborn, Zevenaar	Reclame	plaatjesalbums
De Gruyter, ‘s-Hertogenbosch	Reclame	plaatjesalbums
Heineken, Amsterdam	Reclame	plaatjesalbums
Heineken’s glazenwasscherij, Amsterdam	Reclame	
Hollandsche Sociëteit van Levensverzekeringen, Amsterdam	Reclame	
Honig merkartikelen, Koog aan de Zaan	Reclame	plaatjesalbums
Hoogovens, Velzen	Reclame	
Van Houten, Weesp	Reclame	plaatjesalbums
Jamin, Rotterdam	Reclame	plaatjesalbums
K.L.M., Schiphol	Reclame	plaatjesalbums
Lever’s Zeepmaatschappij (Radion), Vlaardingen	Reclame	plaatjesalbums
Nationale Levensverzekering-bank, Rotterdam	Reclame	plaatjesalbums
De Nederlanden van 1845	Reclame	plaatjesalbums
Van Nelle, Rotterdam	Reclame	plaatjesalbums
Nillmij, Den Haag	Reclame	plaatjesalbums
Philips, Eindhoven	Reclame	plaatjesalbums
Proost & Brandt, Diemen	Reclame	
RABO bank	Reclame	
Ringers Chocolade, Rotterdam en Alkmaar	Reclame	plaatjesalbums
Firma J. & A.C. van Rossem, Rotterdam	Reclame	plaatjesalbums
Rotterdamsche Lloyd	Reclame	
Shell, ‘s-Gravenhage	Reclame	plaatjesalbums
Spaarbanken	Reclame	plaatjesalbums
S.H. Taconis & Zn., Heerenveen	Reclame	
Tiktak, koffie en thee, Groningen en Amsterdam	Reclame	plaatjesalbums
Van der Valk, Hotels en Restaurants	Reclame	
Venz, Vaassen	Reclame	plaatjesalbums
Verkade, Zaandam	Reclame	plaatjesalbums
Zeepfabriek De Klok, Heerde	Reclame	plaatjesalbums
Zwanenberg, Oss	Reclame	

Commercieel

A.G. van Agtmaal, Baarn

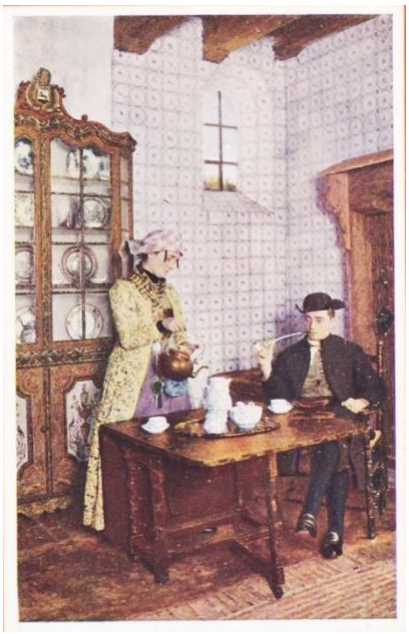

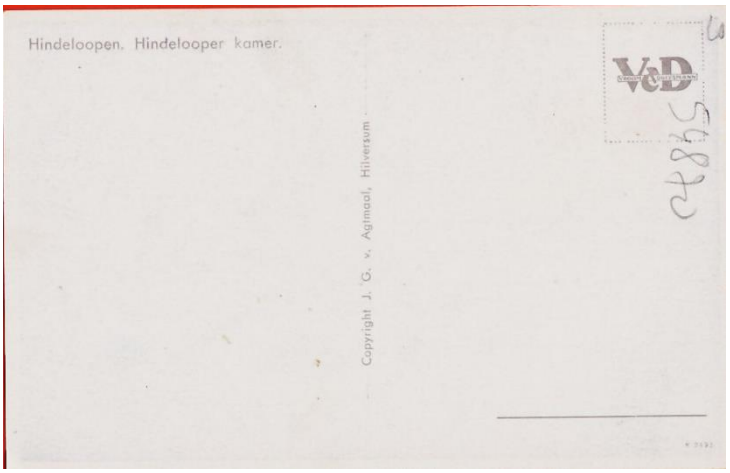

Hindelooper kamer. Uitgave van A.G. van Agtmaal i.s.m. V&D.

Links en boven: Zuid-Bevelandse klederdracht, zwartwit prentbriefkaart. K 288. Deze foto is gebruikt voor een puzzel van Vroom & Dreesman.

De fotograaf A.G. van Agtmaal uit Baarn heeft kartonnen puzzels uitgegeven die gedrukt zijn door N.V. Drukkerij van Dooren in Baarn/Vlaardingen. Daarnaast zijn veel van zijn foto's verschenen op prentbriefkaart, die zowel door anderen als door hem zelf zijn uitgegeven.
Van Agtmaal heeft ook klederdrachtkaarten uitgegeven, een is bekend van een puzzel van Vroom & Dreesman (zie aldaar) en een andere is uitgegeven door V&D. Mogelijk is er een verband tussen de puzzels van Van Agtmaal en Vroom & Dreesman.

Art Unlimited, Amsterdam

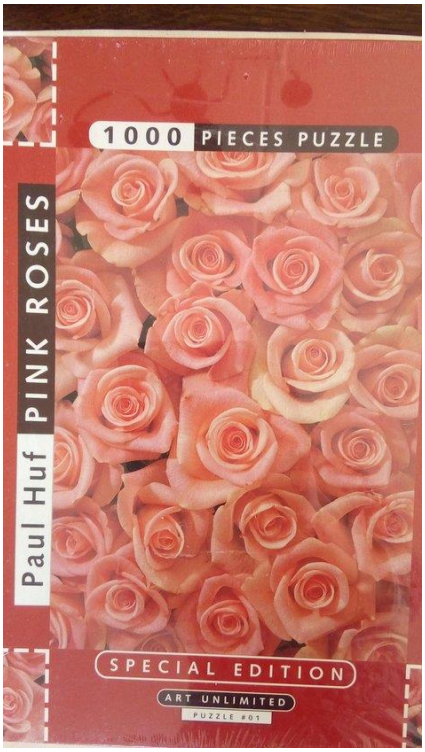

Pink roses. Puzzel Art Unlimited met foto van Paul Huf.

Paul Huf 1984. Flowerpower no. 20. Kaart van Art Unlimited. C 1025. Poststempel 1976.

De kaartenuitgever Art Unlimited uit Amsterdam heeft ook een puzzel uitgegeven van 1000 stukjes, met dezelfde afbeelding als kaart met nummer C 1025. Het is niet bekend of er nog meer puzzels door Art Unlimited zijn uitgegeven.

De Bezige Bij

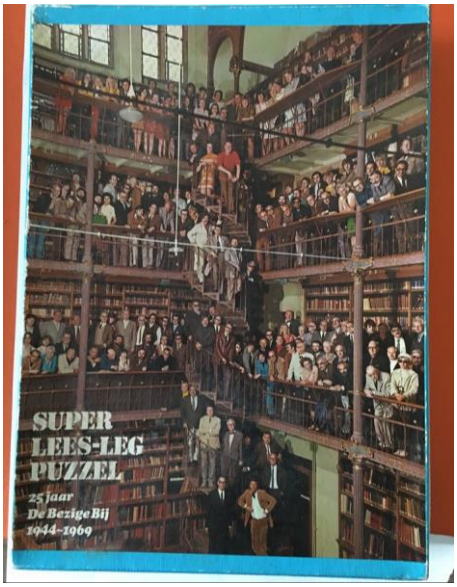

Super lees-leg puzzel 25 jaar De Bezige Bij 1944-1969.

Mapje met kaarten met spotprenten uit WO II.

De Bezige Bij heeft bij haar 25-jarig bestaan in 1969 een poster met een foto van 161 van haar medewerkers uitgegeven. Alle schrijvers, illustratoren, ontwerpers en niet-schrijvende medewerkers van De Bezige Bij waren uitgenodigd op Hemelvaartsdag 15 mei 1969 om naar de De Bezige Bij te

komen voor een groepsfoto van Paul Huf jr. De locatie was de bibliotheek van het Rijksmuseum.
Deze poster is ook als puzzel uitgegeven
De Bezige Bij heeft een mapje met een serie van 12 briefkaarten uitgegeven met de titel: Het is niet waar - Dat hebben wij niet gewild !

De Bijenkorf, Amsterdam

Houten legpuzzle de Bijenkorf. Nederlandsch Fabricaat.

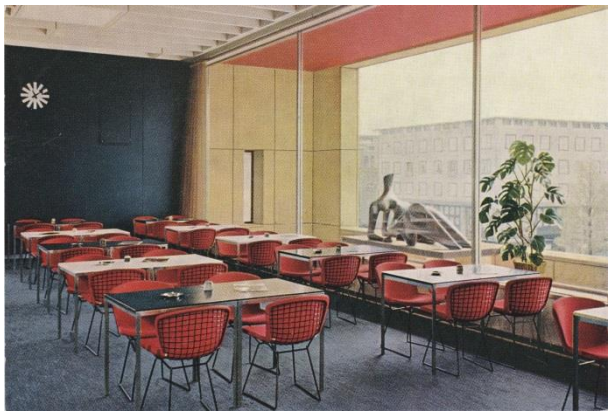
Lunchroom van de Bijenkorf Rotterdam. “De Bijenkorf zorgt voor verzending als drukwerk”.

N.V. Magazijn de Bijenkorf heeft enkele legpuzzles uitgegeven, die waarschijnlijk gemaakt zijn door N.V. Klaus Speelgoed-Industrie in Bussum. [2] Ook zijn er door de Bijenkorf veel kaarten uitgegeven, sommige voor de verkoop, andere om gratis weg te geven.

E.H. Bieshaar, Rotterdam

1Generaal Snijders. Serie van 6 prentbriefkaarten.

Mapje 6 kaarten. Uitgave Bieshaar & Zoon, Rotterdam.

De drukker E.H. Bieshaar uit Rotterdam gaf een aantal compositiekaarten uit: een compositie van zes kaarten, voorstellende de Nederlandse opperbevelhebber generaal Snijders en een zelfde aantal kaarten met de titel “De Koning van België in zijn geteisterde land”. Het is een afbeelding van de Belgische Koning Albert I met op de achtergrond de verwoestingen van Antwerpen en Visé.

[2] Volgens website Blauwprint.

Firma A. Binnert Overdiep, Heerenveen

Avertentie Firma A. Binnert Overdiep. Nieuwsblad van Friesland 2 December 1938.

Heerenveen, Lindengracht. Uitgave van A. Binnert Overdiep i.s.m. Deyle in Amsterdam.

Uit een krantenadvertentie uit 1938 blijkt duidelijk dat puzzles tot het uitgebreide assortiment van de Firma A. Binnert Overdiep uit Heerenveen behoorden. De boekhandel bood aan zijn klanten “legkaart puzzles” op briefkaart-formaat aan (Bekkering, 1994). Binnert Overdiep was ook de uitgever van enkele series prentbriefkaarten van Heerenveen.

F.B. den Boer, Middelburg

Reclame voor Playtime Picture Puzzles.

Doos van een puzzel van W. Peacock & Co., London.

De boekhandel en uitgeverij F.B. den Boer uit Middelburg bracht in 1914 legkaarten in de handel onder de naam “De eerste Nederlandsche Playtime Picture Puzzles”. Er zijn 12 onderwerpen beschikbaar, de prijs bedraagt f 1,75 per puzzel. Dergelijke puzzels werden uitgegeven door William Peacock & Sons uit London.

J.M. Bredée's Uitg. Mij, Rotterdam

Koningsbrug, Rotterdam, Uitgave J.M. Bredée, Rotterdam.

Adreszijde.

Puzzel J.M. Bredée. Emmaüsgangers.

Bijbelsche Legkaarten van J.M. Bredée.

Johannes Marcelis Bredée (1854-1944), was een boekhandelaar en uitgever in Rotterdam van 1878 tot 1941. In 1941 ging het bedrijf failliet en nam uitgever J.N. Voorhoeve in Den Haag de zaak over. Rond 1880 gaf Bredée zes dubbelzijdige "Bijbelsche legkaarten met tafereelen uit het oude Testament" uit met een verklarende toelichting. Ook zijn puzzels bekend met platen van het Nieuwe Testament.
Voor 1905 gaf Bredée topografische kaarten van Rotterdam uit en vanaf 1908 nieuwjaarskaarten met bijbelteksten.

H.J. Bronsema, Leek

Holland Puzzle van Klaus Speelgoedindustrie, Bussum.

Drukkerij Bronsema in Leek.

Klaus Speelgoedindustrie in Bussum heeft geen kaarten uitgegeven, maar wel gebruik gemaakt van drukkers die kaarten hebben uitgegeven. De Holland Puzzles uit de oorlog op hardboard hebben kennummer K 1603 van drukkerij van Harm Jan Bronsema in Leek. Bronsema had een boek-, courant- en handelsdrukkerij en een boekwinkel, maar gaf ook prentbriefkaarten uit van Leek en omgeving. Ook maakte Klaus in de oorlog puzzels met K 390 van drukkerij Senefelder uit Amsterdam. Senefelder heeft jarenlang de Voor het Kind kaarten gedrukt.

De Efteling, Kaatsheuvel

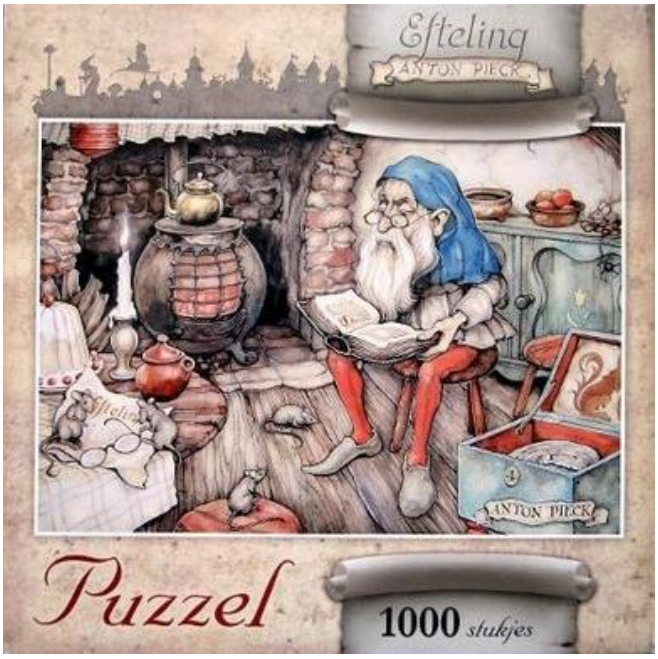

Puzzel van 1000 stukjes met een tekening van Anton Pieck.

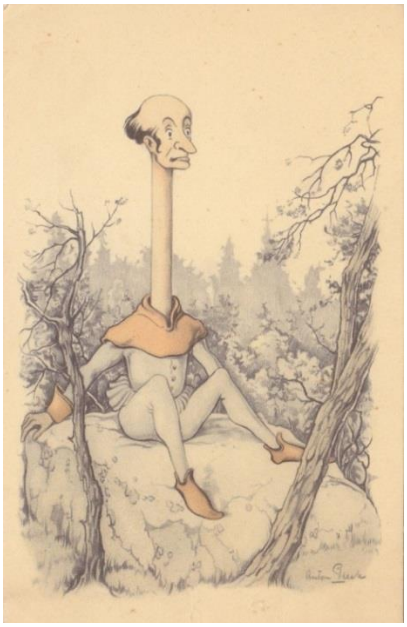
Sprookje van de zes dienaren. Kaart uitgegeven door de Efteling.

De Efteling heeft verscheidene puzzels en prentbriefkaarten uitgegeven. Sommige puzzels zijn uitgegeven door de Efteling zelf, andere in samenwerking met uitgevers van puzzels, zoals Jumbo [3] en Ravensburger. Ook zij er enkele puzzels als reclame puzzels uitgegeven, zoals van Haust en Nibb-it. [4]

[3] Het merk Jumbo was oorspronkelijk van de spellenuitgevers en -fabrikanten Hausemann & Hötte
[4] Van conservenbedrijf Vlinderco in Breda

De attracties op de puzzels zijn het sprookjesbos, Volk van Laaf en Symbolica met Tovernar Pardoes. De kaarten van de Efteling met tekeningen van Anton Pieck behoren tot de eerste kaarten die door de Efteling zijn uitgegeven.

Dorco, Den Haag

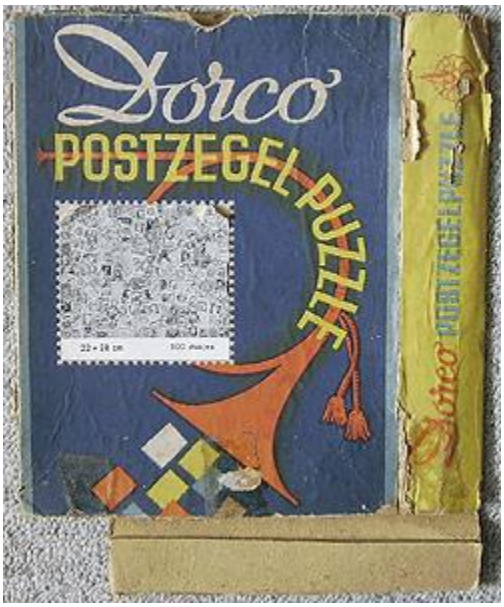

Dorco Postzegel Puzzle.

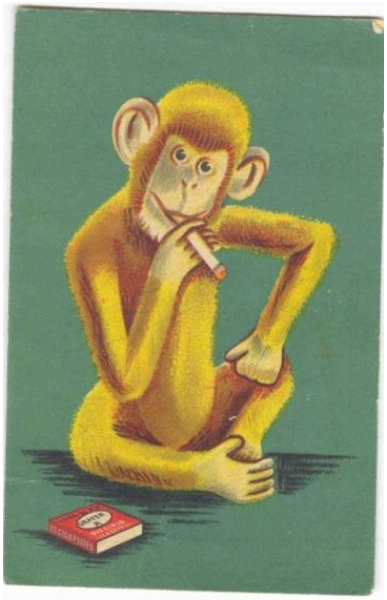
Dorco Prentbriefkaart

Kartonnen puzzle met K 744 en D. IJ. De afkorting D. IJ. is van drukkerij De IJsel in Deventer. Ook het K-nummer is van deze drukkerij. Dorco is een afkorting van uitgeverij. G.C.T. v. Dorp & Co. N.V.

Facet, Lunteren

versaagde beatles

Leuk tienereadeau. Trouwens ook leuk voor Beatlefans en ook leuk voor puzzelaars. Nou, kijk eens an, hebt u drie belangengroepen, die allemaal plezier zullen beleven aan „The Beatles Illustrated Lyrics", een puzzle in een puzzle. Het is nl. een tot 800 stukjes legpuzzle verzaagde kleurige tekening (84 x 47 cm) van Alan Aldridge, waarop in een soort puzzievorm een aantal beroemde liedjes-titels van de Beatles zijn getekend. De Grote Vier zelf staat er ook tussen. Dus leggen maar en raden maar. Komt u er niet uit, dan zit er bij nog een verzegelde enveloppe, waarin hulp wordt geboden. Erg leuk, ƒ 14,50. (te bestellen voor particulier zowel als detaillist bij Facet Publishers, Lunteren, Molenweg 14b, tel. 08388-2831).

Beatles-puzzel met tekening van Opland. Het Parool 18 september 1970.

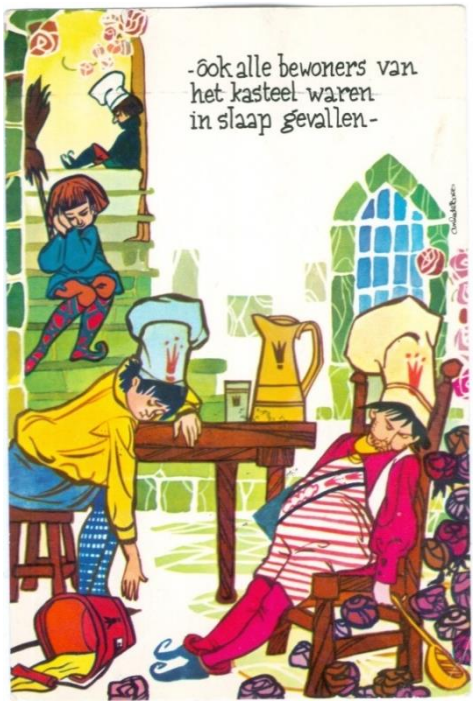

Doornroosje, ill. Anke de Boer. Uitg. Facet, Lunteren.

De firma Facet heeft puzzels uitgebracht van Swiebertje, Oebele, Flipper, De Smurfen, Paulus de Boskabouter, De Beatles, Ja zuster nee zuster en Ard Schenk. Zij hebben kaarten uitgegeven van Stiefbeen & Zoon, De Flintstones, Mozilla Gorilla, Mister Magoo, Huckleberry Hound en sprookjes. De uitgeverij was gevestigd aan de Molenweg 14b in Lunteren. Het logo, een diamant komt zowel op de puzzels als op de kaarten voor

Introva, Zwanenburg

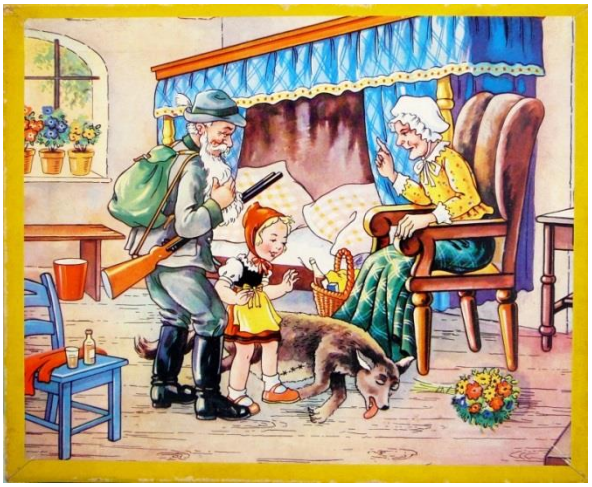

“Originele fröbelartikelen in bloks, mappen en dozen, kleuterspeelgoed, hobby-artikelen, kleur- en prentboeken en puzzels worden al vele jaren op de markt gebracht door de Nederlandse fabrikant te Zwanenburg, die het handelsmerk Introva voert”. Zo staat in een artikel van het Nederlands Dagblad van 7 oktober 1978. Het product Zelf plakken en verzenden briefkaarten valt onder Introva-Fröbel (rechtsonder).

Kompas/Smulders, Den Haag

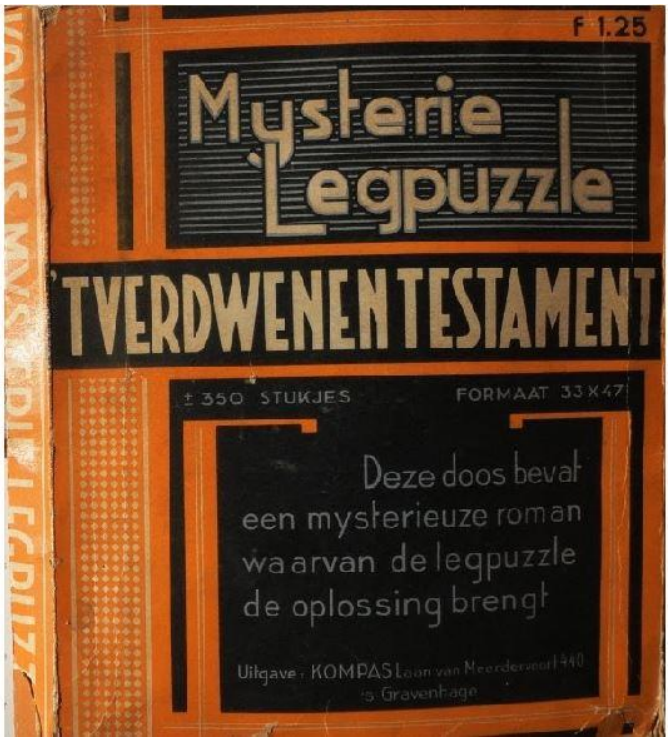

Een van de vier Mysteriepuzzels met een kleine roman.

Uitgave Kompas, Den Haag K 1148.

Sedert 1939 is de uitgeverij Kompas een onderafdeling van Smulders' Drukkerijen. Beide bedrijven stonden onder directie van L.M. Smulders en waren gevestigd aan de Laan van Meerdervoort 440 in Den Haag. In 1969 is de naam Kompas gewijzigd in Omnium. Kompas gaf onder meer een aantal aardrijkskundige en geschiedenis puzzels met kenmerkende rijmpjes uit met K-nummer K 1148. Dat is het kennummer van drukkerij Smulders. Kompas gaf ook kaarten uit met dit Kennummer.

Gebr. Koster, Amsterdam

Gewone legpuzzels zijn voor kleuters dikwijls nog te moeilijk. Daarom heeft de uitgever van de Egel-spelen, gebrs. Koster in Amsterdam, een aantal legpuzzels voor kleuters boven de drie laten ontwerpen. Alfons van Heusden bedacht een viertal grappige platen (een meisje met een poes, een agent, een boertje en een kabouter). Ook deze legpuzzel (16 stukjes) is van hout. Prijs per doos *f* 1,75.

Legpuzzels voor kleuters. Gebr. Koster, Amsterdam. Trouw 4 juni 1965.

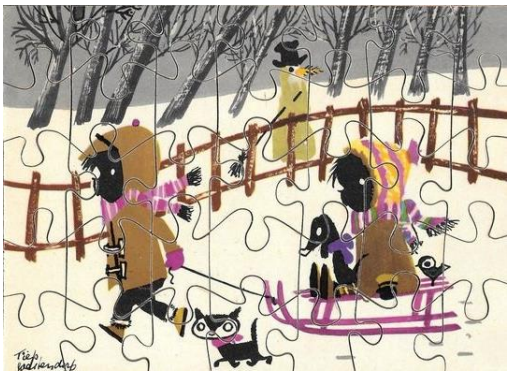
Houten Egel Puzzel Gebr. Koster, ill. Fiep Westendorp.

Daan Hoeksema Puzzle. Uitgave Gebr. Koster.

2Felicitatiebriefkaart Uitgave van Gebr. Koster, Amsterdam.

3Adreszijde felicitatiebriefkaart.

Uitgeverij Gebr. Koster in de Korte Korsjespoortsteeg (later verhuisd naar Naarden) werkte samen met de illustrator Daan Hoeksema. Zijn grappige tekeningen vielen goed bij de jeugd. Koster heeft zijn werk tot prentenboeken, kleurboeken, bouwplaten en legpuzzels verwerkt. Gebr. Koster was een van de eersten in de negentiende eeuw die geïllustreerde “Felicatiebriefkaarten” op de markt bracht.

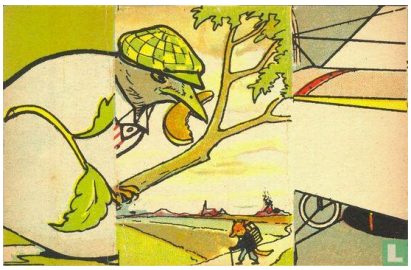

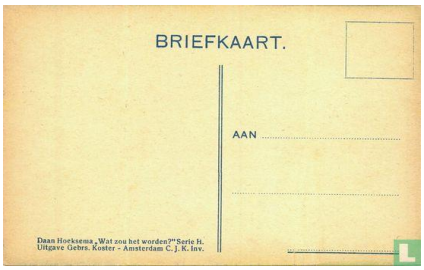

A.F. Krüger, Hamburg

Puzzel Alkmaar, merk Wild Horse.

Alkmaar. Prentbriefkaart A.F. Krüger, Hamburg.

De foto van een ansichtkaart van Alkmaar (nummer 51.996.24) van de firma Krüger uit Hamburg is ook gebruikt voor een puzzel met 1000 stukjes van het merk Wild Horse.

Puzzelfirma PTZ is onderdeel van de Hubregtse verpakkingsgroep te Almelo. PTZ heeft twee merken: een A-merk (Puzzle & Jigsaw by PTZ) en het B- merk Wild Horse. Onder het merk Wild Horse kan ook staan B.C.F. = Bornse Cartonnage Fabriek. In de jaren 80 werd de Bornse Cartonnage Fabriek van legpuzzels en bordspellen door Hubregtse overgenomen.

J. Philip Kruseman, Den Haag

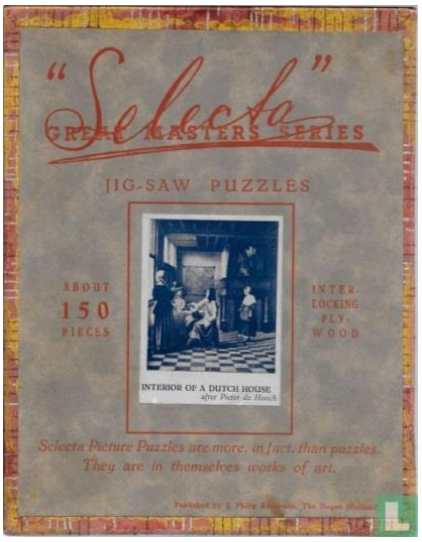

Doos Selecta Great Master Series.

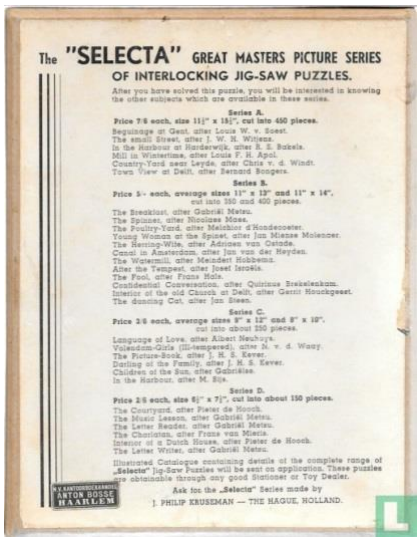

Selecta series binnenzijde doos.

Prentbriefkaart J. Philip Kruseman. Ill. Willy Schermelé.

J. Philip Kruseman uit Den Haag heeft een serie kaarten uitgegeven onder de naam Selecta Puzzles. Een van de series heette Selecta Great Masters Serie. Van oude en “moderne” meesters van de Nederlandse schilderkunst. Er waren ten minste 4 series, drie van 6 puzzels en één van 12 puzzels. Philip Kruseman heeft ook veel kunstkaarten uitgegeven. Zeer waarschijnlijk gebruikte hij dezelfde foto’s voor de puzzels en de kaarten.
Kruseman gaf ca. 1935 ook “paasbriefkaartpuzzels” uit, getekend door Willy Schermelé. Het zijn puzzels op het formaat van een prentbriefkaart in een envelop (afb. 22 in Bekkering).

Kühn, Rotterdam

Puzzel Remolux Geheim Archief. Haagsche Post 13 mei 1944.

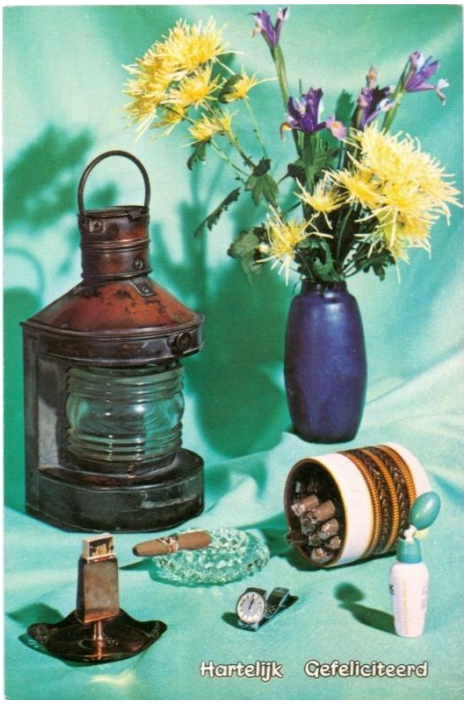

Felicitatiekaart KühnOffset, Rotterdam.

Remolux Detective Legpuzzels zijn gedrukt door Kühn in Rotterdam gezien het kennummer K 2048. De drukkerij Kühn Offset in Rotterdam is genoemd naar Carl Gustav Kühn (1865-1913). Het verhaal bij de puzzel staat als een krantenartikel op de verpakking. De puzzel zelf levert de oplossing. Kühn is vooral een drukkerij van handelsdrukwerk, maar gaf ook prentbriefkaarten uit. Remolux is een product van de handelsonderneming WECO in Rotterdam.

P.J. van Leeuwen & Zn., Den Haag

ST. NICOLAASFEEST.

P. J. VAN LEEUWEN EN ZOON,

VEENESTRAAT,

hebben de eer, te berigten, dat hun MAGAZIJN ruim voorzien is van eene groote verscheidenheid van de **FRAAISTE** en **NIEUWSTE ARTIKELEN**, alle geschikt voor ***St. NICOLAASGESCHENKEN***, als:

Hollandsche en Fransche LEES- en PRENTENBOEKJES, waaronder zich bevinden elegante met goud gewerkte handjes en gekleurde Plaatjes, Duitsche en Fransche, gekleurde en zwarte KINDERPRENTEN, PAPETERIES in fraaije doozen en ENVELOPPES, zeer rijk verguld, CARTONNAGES, DOOZEN en KOKERS, Idem Schotsche DAMES WERKMANDJES, prachtige ALBUMS, met vaste en losse bladen, Lederen SCHRIJFPORTEFEUILLES, in verschillende formaten, Idem met een geheel Schrijfgarnituur, REUKWERKEN en ZEEP, in fraaije doosjes en mandjes, Pluche DAMES TASSCHEN, Lederen en Wasdoeken SCHOOLTASSCHEN, ZAK-PORTEFEUILLES, SIGARENKOKERS, PORTEMONNAIES, VERFDOOZEN, SCHRIJFCASSETTEN, DAMES WERKDOOSJES met Garnituur, DOMINO-, SCHIMMEL-, KIEN-, DAM-, SCHAAK- en BELEGERINGSPELEN, OMBRE-DOOZEN, BOUWDOOZEN en LEGKAARTEN, en verder nog meer dan 100 voorwerpen, zeer geschikt voor ***St. Nicolaasgeschenken.*** Alle artikelen zijn tot de laagst mogelijke prijzen genoteerd.

Advertentie P.J. van Leeuwen en Zoon. Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage.

den Haag. Prentbriefkaart Uitg. P.J. van Leeuwen & Zoon.

Adreszijde.

In 1902 opent de boekhandel P.J. van Leeuwen een filiaal aan het Koningsplein in Den Haag. Deze firma bracht triplex puzzels in de handel, waarin de letters P J v L & Z zijn uitgezaagd en die tot circa 1930 verkocht zijn. De firma gaf in het begin van de 20e eeuw topografische prentbriefkaarten van Den Haag uit.

Tijdschrift Libelle

Jan, Jans en de Kinderen. Puzzle met 520 stukjes. Libelle.

Prentbriefkaart. In het postzegelvak **libelle**. Langs de deelstreep www.tntpost.nl

Vanaf 12 december 1970 staat in het tijdschrift Libelle de strip “Jan, Jans en de kinderen” van de tekenaar Jan Kruis. Libelle heeft een paar puzzels uitgegeven met figuren uit de strip van Jan Kruis. Er zijn ook veel kaarten met de strip Jan Jans en de kinderen uitgegeven, niet alleen door Libelle, maar ook door de stichting “Voor het Kind”.

Otto Maier, Ravensburg

Interlocking puzzle Otto Maier, Ravensburg

Otto Maier Verlag. Blumenstrauchen zum Kleben auf Postkarten

De Ravensburger AG is een wereldwijd actieve onderneming met de hoofdzetel in Ravensburg, die vooral bekend is als uitgever van gezelschapsspelen, puzzels, boeken en hobbysets.
Otto Maier is in 1852 in Ravensburg geboren als zoon van een boekhandelaar en uitgever Carl Maier In 1876 nam Otto Maier 1876 aandelen n de Dorn'schen Verlagsbuchhandlung in Ravensburg. De oprichting van een eigen uitgeverij dateert uit 1883. Reeds is in 1884 verscheen zijn eerste gezelschapsspel " die Reise um die Erde".
De hobbysets van Ravensburg bestaan onder andere uit setjes prentbriefkaarten die beplakt of beschilderd kunnen worden.

Kunstanstalten May A.G., Dresden

Catalogus Kunstanstalten May A.-G.

Prentbriefkaart E.G. May Söhne, Frankfurt.

Het plaatwerk voor puzzels kon onder meer besteld worden bij Kunstanstalten May A.G. in Dresden. De firma is in 1914 in Dresden ontstaan door het samengaan van de door Adolf May in 1882 opgerichtte Dresdner Kunstanstalten AG en de Lithografische Anstalt van Eduard Gustav May Söhne uit Frankfurt. Kunstanstalten May A.G. (KAMAG) behoorde lange tijd tot een van de grootste Duitse producenten van “populärer Druckgrafik”. E.G. May Söhne uit Frankfurt is een bekende uitgever van prentbriefkaarten.

Van der Meulen, Sneek

4Holland. Puzzel Van der Meulen, Sneek.

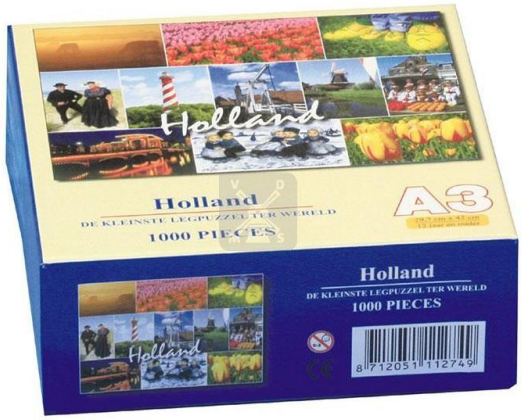

Doos Holland Puzzel. 1000 Pieces.

Kaart met zelfde Lange Magere brug en de molen als op puzzel.

"Volendam". Prentbriefkaart Van der Meulen.

Uitgeverij Van der Meulen uit Sneek gaf een puzzel met 1000 stukjes uit met het opschrift Holland. De puzzel lijkt veel op een van de ansichten die zij uitgaven. Op de doos van de puzzel met formaat A3 staat: De kleinste legpuzzel ter wereld". Van der Meulen is gespecialiseerd in het uitgeven en produceren van ansicht- en kunstkaarten.

De Muinck & Co., Amsterdam

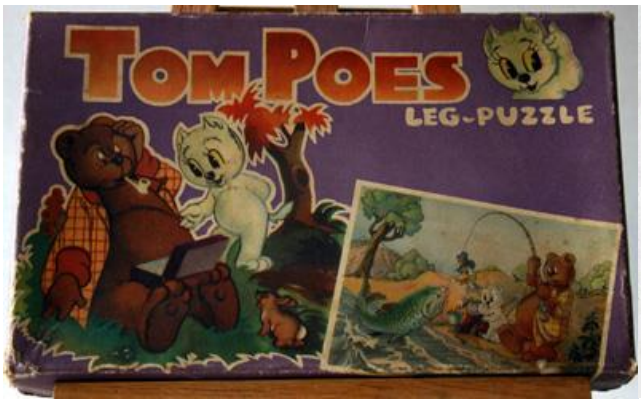

Leg-Puzzle Tom Poes. De Muinck, Amsterdam.

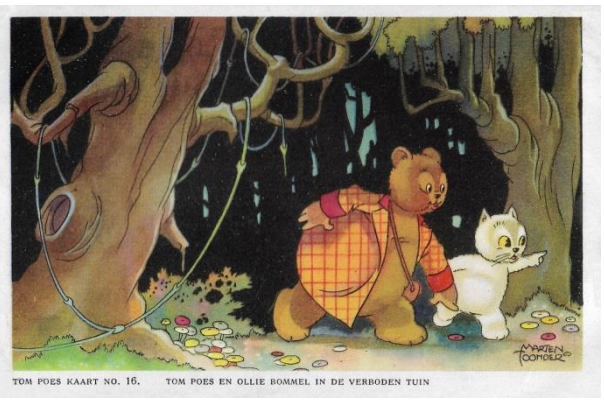

Tom Poes kaart No. 16. Uitg. De Muinck, Amsterdam.

De Muinck & Co. heeft in 1947 vier puzzels uitgegeven met de titel Tom Poes Leg-Puzzle. De titels De ontdekkingsreiziger, Op de kermis, Vischvangst en De schatten van Pikkin staan op de zijkant van de doos. Ook kaarten en boekjes van Tom Poes en Ollie B. Bommel zijn uitgegeven door de Muinck & Co. in Amsterdam.

Mulder & Zoon, Amsterdam

Doos jig-saw puzzle Mulder & Zoon

Draaikaart met tekening Piet Gertenaar

Zijkant Mulder jig-saw puzzle met rechts logo.

Onder de naam Jig-Saw Puzzle gaf Mulder en Zoon verscheidene puzzels uit met het bekend logo een molen met de letters M & Z en soms daaronder de naam Mulder. Deze firma gaf behalve puzzels veel prentenboeken, spelen en ansichtkaarten uit.

MUVA (A.H. Muurmans), Valkenburg

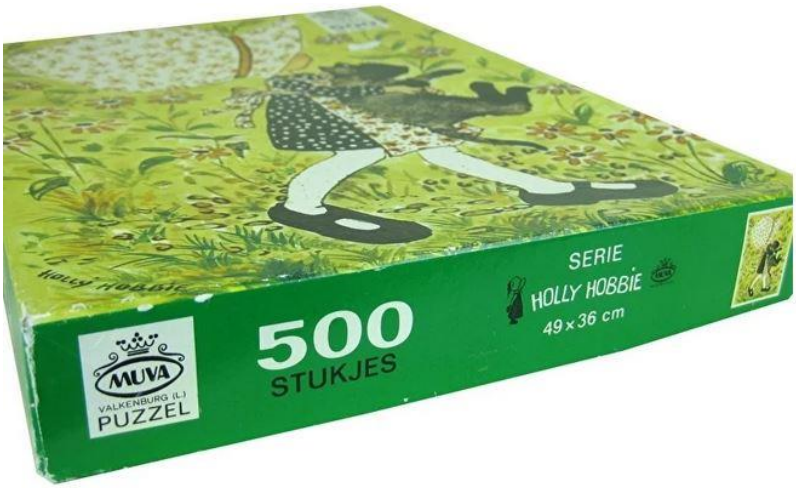

MUVA puzzel Serie Holly Hobbie.

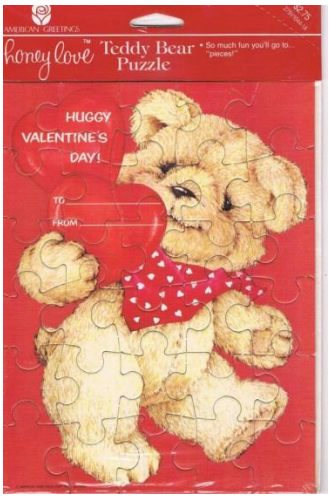

American Greetings. Teddy Bear Puzzle.

MUVA heeft een serie Holly Hobbie puzzels uitgegeven van 500 stukjes. Het logo van MUVA met een kroontje en de vestigingsplaats op de zijkant van de doos is van voor ca. 1982. MUVA is een afkorting van Muurmans Valkenburg.

Vanaf 1982 was MUVA onderdeel van de American Greetings Corporation uit Cleveland (Ohio). Het logo van MUVA GREETINGS, een bloem met 2 blaadjes, is gelijk aan de die van AMERICAN GREETINGS. Deze laatste firma heeft ook puzzels uitgegeven. In 1991 zijn de Gebroeders Spanjersberg en MUVA Greetings overgenomen door Hallmark Cards [5].

De Nederlandsche Spoorwegen

Envelop Legpuzzle II met Laantje van der Gaag.

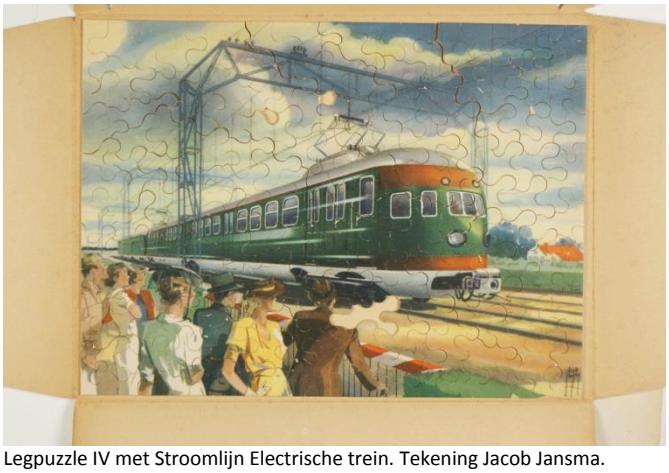
Legpuzzle IV met Stroomlijn Electrische trein. Tekening Jacob Jansma.

Vier kartonnen puzzels van de N.V. Nederlandsche Spoorwegen met afbeeldingen van treinen. De puzzel is verpakt in een witte envelop, waarop zwart-wit voorbeeld; puzzels zijn genummerd 1 t/m 4 en de originele prijs bedroeg 15 cent. De onderwerpen van de puzzels zijn: 1. Station Utrecht C.S. 1843; 2. Laantje van der Gaag; 3. Centraal station Amsterdam; 4. Stroomlijn Electrische trein. [6] Klaus Speelgoedindustrie uit Bussum gaf een puzzel uit van een Diesel Electrische Trein; de Nederlandsche Spoorwegen leverden een gratis beschrijving van deze trein als bijlage.

Nederlandsche Spoorwegen. Diesel Electrische Trein.

Railrunner met “dubbeldekker”.

[5] Volgens de website van Hallmark Cards zijn Spanjersberg en MUVA overgenomen in 1991. Volgens Haverkate is MUVA in 1989 overgenomen door Spanjersberg Rotterdam, toen een dochtermaatschappij van Hallmark.
[6] De prijs op de envelop kan duiden op een commercieële uitgave. Het is ook niet uit te sluiten dat deze puzzels niet door de Nederlandsche Spoorwegen zijn uitgegeven.

Nijgh en Van Ditmar, Amsterdam

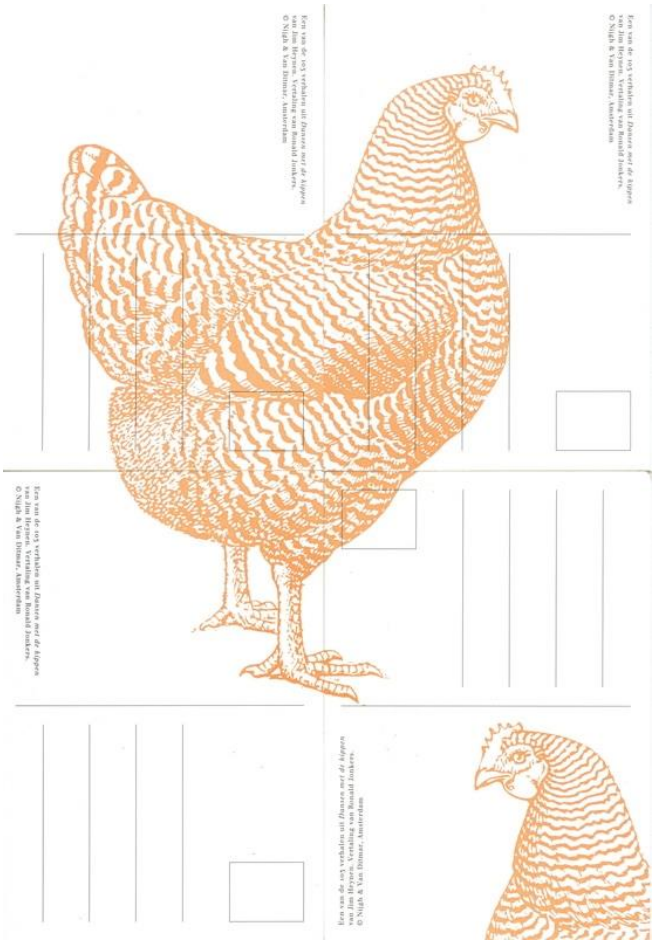

Compositiekaart van de adreszijde van uitgever Nijgh & Van Ditmar

Bij Nijgh & Van Ditmar verscheen een mapje van 10 kaarten, waarbij de samenvoeging van de adreszijden van enkele kaarten een afbeelding van een kip ontstaat. De tekening van de kip is ontworpen door Tessa van der Waals (*1960). Het mapje verscheen in 1994 in een kleine oplage als nieuwjaargeschenk voor relaties van Nijgh & Van Ditmar / Dedalus. Het is een zogenoemde compositiekaart.

A.J. Nuss, Amsterdam

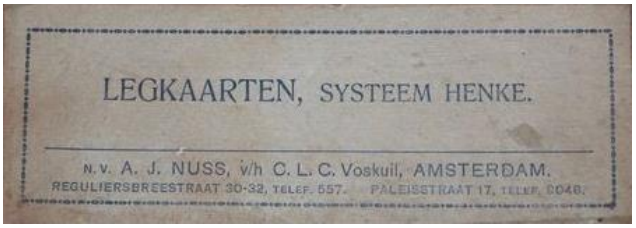

Legkaarten, systeem Henke. Etiket op een puzzel van Jos Nuss.

Puzzel A.J. Nuss.

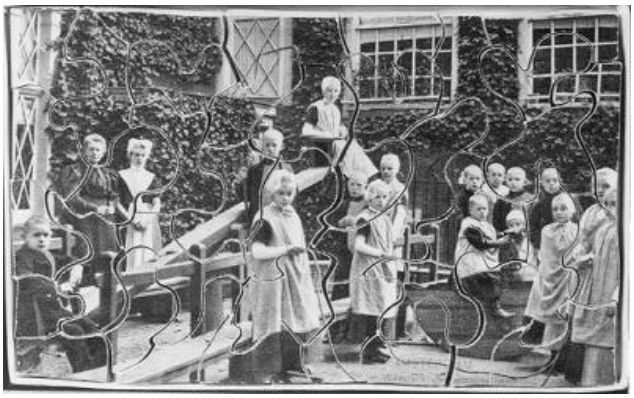

Kinderspeelplaats Burgerweeshuis Amsterdam. Zwartwit puzzel.

Kinderspeelplaats Burgerweeshuis Amsterdam. Ingekleurd.

A.J. (Jos) Nuss in Amsterdam heeft provincie-puzzles in een map uitgegeven. Echter ook puzzels van anonieme kunstenaars. Op het etiket op de doos staat het volgde vermeld: “Legkaarten systeem Henke. N.V. A.J. Nuss v/h C.L.C. Voskuil, Amsterdam. Reguliersbreestraat 30-32, Telef. 657 Paleisstraat 17, Telef. 9048.”. “Legkaarten systeem Henke” is van Franciscus Pieter Henke (1786-1856) uit Amsterdam, waar hij een boek- en papierhandel bezit. Jos Nuss heeft ook onder de naam A.J. Nuss v/h C.L.C. Voskuil kaarten uitgegeven.
Uitgever N.J. Boon en Jos Nuss hebben series kaarten uitgegeven van het Burgerweeshuis in Amsterdam. Voor enkele kaarten hebben ze dezelfde foto gebruikt. Voor de bovenstaande zwartwit puzzel is dezelfde foto gebruikt als de ingekleurde prentbriefkaart (rechts). Op de kaart van de Kinderspeelplaats is geen uitgever vermeld, maar de adreszijde komt geheel overeen met die van de kaarten van het Burgerweeshuis van uitgever N.J. Boon. Voor de puzzel zal een originele zwart-wit afbeelding zijn gebruikt en geen prentbriefkaart, want er zijn ongekleurde prentbriefkaarten met dit onderwerp bekend.

NRC-Handelsblad

Bruintje Beer legkaartspel.

Bruintje Beer prentbriefkaarten. Tekeningen Mary Tourtel.

NRC-Handelsblad is een samenvoeging van de Nieuwe Rotterdamsche Courant en het (Algemeen) Handelsblad. Het Algemeen Handelsblad gaf in prentbriefkaarten uit met Bruintje Beer naar het dagelijkse kinderverhaal in de krant. De spellenfabrikant Jumbo gaf in 1944 het Bruintje Beer

legkaartspel uit. De afbeeldingen ervan zijn gelijk aan de prentbriefkaarten. Ook de Nieuwe Rotterdamse Courant bracht een legpuzzle uit van Ollie B. Bommel en Tom Poes. Er zijn ook veel Freecards van Boomerang met reclame voor het NRC-Handelsblad verschenen.

Oberon, Haarlem

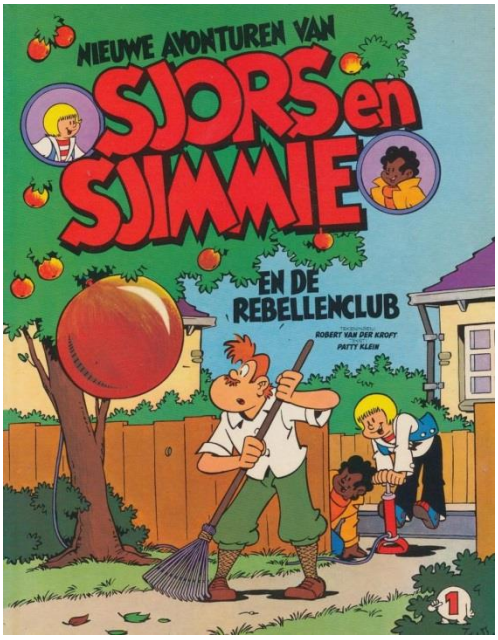

De puzzel heeft een zelfde afbeelding als het omslag van deel 1 van Nieuwe avonturen van Sjors en Sjimmie met weglating van de teksten. Uitgave Oberon.

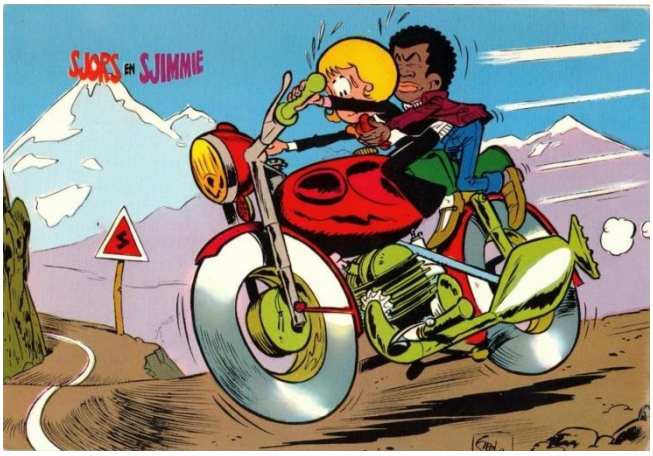

Kaart met Sjors en Sjimmie. Uitgave Gebr. Spanjersberg en ©Oberon

Oberon is een Nederlandse uitgeverij van diverse stripbladen en stripalbums, als een onderdeel van de uitgeverij VNU. De uitgeverij heeft bestaan van 1972 tot 1990. Het striptijdschrift Eppo is ontstaan door samenvoeging van de tijdschriften Sjors en Pep in 1975. De uitgever heeft een set van zes puzzels in één doos uitgegeven. Op de doos staat Copyright Oberon B.V. Haarlem / UCO Egmond en Venes B.V. Venes Utrecht B.V. is een uitgever van kwartetten, bordspelen en puzzels, bijvoorbeeld van het s.s. "Statendam" van de Holland-Amerika Lijn.
De tekenaars van de zes puzzels zijn:

- Uco Egmond, een Nederlandse auteur van stripverhalen en illustrator van Eppo (2 puzzels).
- Leonardo is een Belgische stripreeks van Turk & De Groot (Philippe Liégeois en Bob de Groot), respectievelijk als tekenaar en als scenarist.
- Sjors en Sjimmie van Robert van der Kroft (tekeningen) en Patty Klein (tekst).

- Agent 327. Tekenaar en schrijver Martin Lodewijk.
- Franka is een Nederlandse stripreeks bedacht door Henk Kuijpers.

Alleen van Sjors en Sjimmie zijn prentbriefkaarten bekend, uitgegeven door Gebr. Spanjersberg, Rotterdam in samenwerking met Oberon, Haarlem.

P. Out, Koog aan de Zaan

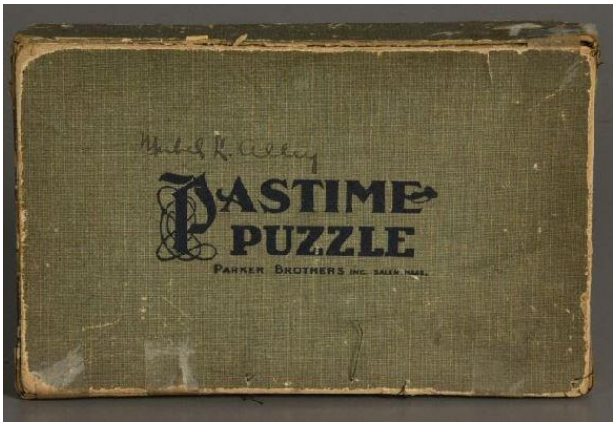

Doosje Pastime Puzzle

Station Koog-Zaan, prentbriefkaart P. Out.

P. Out uit Koog aan de Zaan importeerde Pastime-Puzzles uit Amerika. Hij gaf ook een catalogus uit van dergelijke puzzles. Een Pastime puzzel met 50 stukjes kostte in 1912 fl. 1,50, van 350 stukjes fl. 10,00. De Pastime puzzels zijn geproduceerd door Parker Brothers uit Salem (Mass.).

Passage Boek- & Kunsthandel, Den Haag

Passageboekhandel. Prentbriefkaart coll. Haags Gemeentearchief

Leumas Puzzles. Haagsche Courant 15 juni 1914.

Leumas Puzzles. Nieuwsblad voor den Boekhandel 12 juni 1914.

In naam van Oranje,
Doe open de Poort.

Dit is de succesvolle Prentbriefkaart, waarvan **LOUIS DIEFENTHAL,** Damrak 52, te Amsterdam, de eenige ontwerper en uitgever is, en hetgeen vermeld staat aan de adreszijde der kaart.

Deze kaart kenmerkt zich door haar kunstdruk sepia (bruin) en gekleurde uitvoering.

De Firma WEENENK & SNEL en LEUMAS & Co., Den Haag, durfden mijn ontwerp in leelijke cliché-uitvoering in den handel te brengen; eerstgenoemden nog wel contractanten der Firma TRENKLER, te Leipzig, van wien steeds op hunne kaarten staat: *nadruk verboden.*

Tevens verzoek ik:

LOUIS DIEFENTHAL,

uitgever en ontwerper van Prentbriefkaarten te Amsterdam, niet te verwarren met Maison DIEFENTHAL (E. Coster), N. Z. Voorburgwal, en met Ed. H. DIEFENTHAL, Nieuwe Heerengracht.

Aanklacht tegen Weenenk & Snel en Leumas. Nieuws van den Dag. 6 februari 1909.

Passage Boek- & Kunsthandel, Den Haag plaatste 15 juni 1909 een advertentie voor Leumas puzzels in de Haagsche Courant. Mogelijk zijn deze puzzels genoemd naar de eveneens in Den Haag gevestigde Leumas & Co. die genoemd wordt in een krantenartikel, waarin hij samen met de kaartenuitgeverij Weenenk & Snel beticht wordt van het namaken van een kaart van Louis Diefenthal.

De Passageboekhandel gaf in 1903 een serie van 10 kaarten uit met diervoorstellingen. Een complete afbeelding ontstaat door het samenvoegen van drie aan elkaar passende kaarten. Dit is het principe van een compositiekaart, ook wel “Vereenigde briefkaarten” genoemd. Is dit wellicht vergelijkbaar met de uitgave van de Gebr. Koster in Amsterdam.

Perry & Co., Amsterdam

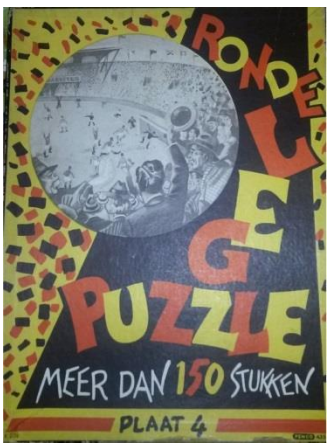

Penco ronde legpuzzle plaat 4 voetbalwedstrijd.

Reclamekaart voor Perry’s alouette kofffer, Utrecht. Coll. Archief Utrecht.

Perry & Co., English Warehouse in de Kalverstraat 95-97 was een winkel voor reisartikelen en speelgoed. Bij samenvoeging van Perry & Co. met Sporthuis Centrum ontstond in 1978 de naam Perry Sports.
Perry & Co. gaf een serie ronde legpuzzels uit onder de naam Penco (afkorting van Perry & Co.). Het is een serie van ten minste 6 puzzels, met als onderwerp sport en spel. Plaat 3 Paardenrennen; plaat 4 voetbalwedstrijd en plaat 6, kaartspelers. Op de doos staat K 205 het kengetal van de drukkerij Faddegon in Amsterdam. De puzzel is tussen 1941 en ca. 1948 uitgegeven. Het voorbeeld op de puzzel is in zwartwit, de puzzel zelf is in kleur. Perry & Co., gaf reclamekaarten uit met koffers en kaarten van de winkel in Amsterdam.

Hans Prell, Amsterdam

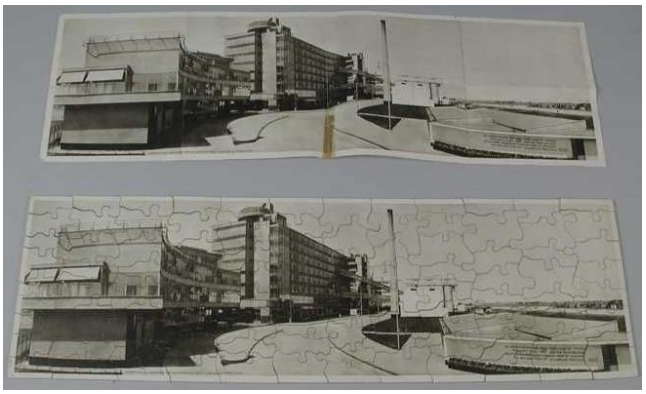
Fabriek Van Nelle in Rotterdam, voorbeeld en puzzel.

Prentbriefkaart Hans Prell, Amsterdam.

Op 8 september 1931 bestelde De Erven Weduwe Van Nelle 5000 puzzels bij de firma Hans Prell met een afbeelding van het fabrieksgebouw. Waarschijnlijk is dit de uitgever, grossier en importeur Hans Prell van de Reguliersgracht 12 in Amsterdam. Hans Prell was grossier en importeur. Hij importeerde veel kleurboeken uit Duitsland. Johann Ludwig Prell is geboren in Crefeld in 1873 en overleden in Amsterdam in 1934. Waarschijnlijk heeft Hans Heinrich Prell (geboren in Crefeld 1901) de zaak van zijn vader overgenomen. In de telefoongids van 1950 staat H. Prell aan de Reguliersgracht 12 in Amsterdam als importeur en expediteur. Mogelijk zijn de puzzels bij hem besteld en niet bij zijn vader. Hans Prell sr. of Hans Prell jr. gaf een aantal series kunstkaarten uit.

Selecta, Den Haag

Selecta puzzel 3-7 jaar.

Kaarten uit de hartjes serie van Selecta. Foto Marée.

Selecta was een kantoorboekhandel aan de Thompsonlaan 57-59 in Den Haag. Naast de kantoorboekhandel waren er ook een drukkerij, uitgeverij, leesinrichting en een legpuzzelkring. De puzzels van Selecta hadden dezelfde soort stukjes als de Selecta Puzzels van J.Philip Kruseman in Den Haag. Het is onbekend hoe de handelsbetrekkingen tussen beide firma's waren.

Seyffardt's Boekhandel, Amsterdam

Verschenen in SEYFFARDT'S BOEKHANDEL, te AMSTERDAM:

Führer durch Amsterdam und Umgegend.

Mit **13 Ansichtspostkarten** . . . . . **f 0.60**

Guide to Amsterdam and its environs.

With **13 illustrated postcards** . . . **f 0.60**

Tot 12 Juli e. k. bieden wij deze nieuwe GIDSEN aan met 20%, de premie 4/3½, 7/6, en 15/12 gesorteerd en 10% extra.

1 Ex. van de twee gidsen ter kennismaking met 33⅓%.

In deze GIDSEN bevinden zich 13 geperforeerde prentbriefkaarten oftewel Ansichtkarten.

Het publiek dat naar groetkaarten uit Amsterdam vraagt, biede men deze 13 Kaarten aan voor **f 0.60** en de GIDS door de stad in de duitsche of engelsche taal op den koop toe.

Gaat niet in Commissie. [2480]

Advertentie van Seyffardt's boekhandel. Nieuwsblad voor den Boekhandel, 4 juli 1902.

Uitgave van C. Seyffardt. Damrak 99, Amsterdam.

De firma Seyffardt uit de Gravenstraat 6 in Amsterdam leverde "Paedagogische en andere legkaarten (puzzles)". In 1926 werden 95 verschillende prentbriefkaarten uitgebracht onder de titel "De kleederdrachten in Nederland (Marken, Volendam en Zeeland). Elke kaart werd op triplexhout geplakt, in ongeveer 40 stukjes gezaagd en als legpuzzel in een doosje verkocht voor 90 cent. Ook gaf Seyffardt een gids van Amsterdam uit, waarin zich 13 afscheurbare (geperforeerde) prentbriefkaarten bevonden.

J. Sleding, Amsterdam

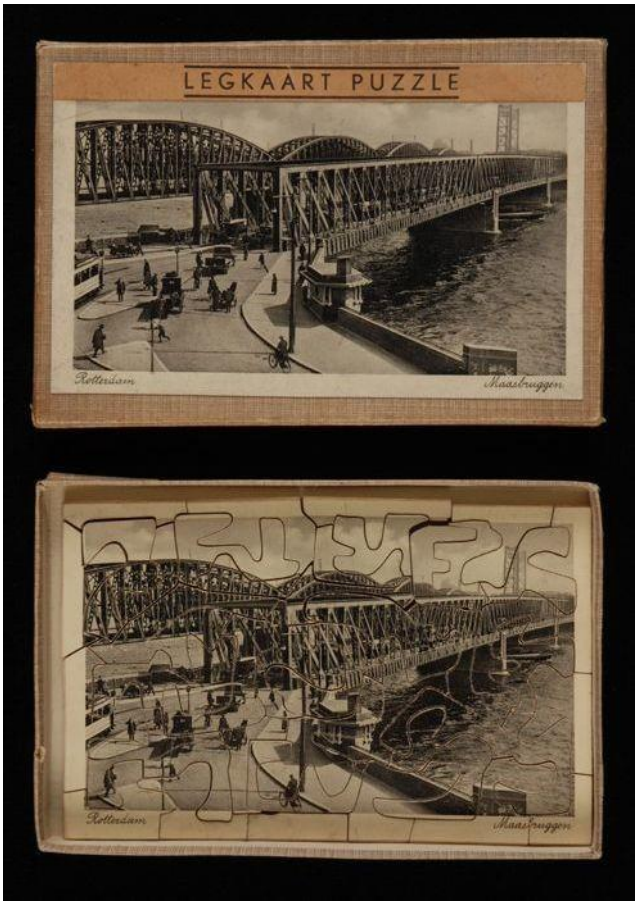

Legkaart Puzzle. Rotterdam Maasbruggen. Coll. Museum Rotterdam.

Rotterdam. Maasbruggen. Uitgave J. Sleding Amsterdam. Nieuwe versie van de kaart links. Coll. Stadsarchief Rotterdam.

De afgebeelde puzzel is een voorbeeld van een puzzel die is gemaakt, door een kaart op een plaatje triplex te plakken en die met een figuurzaag in puzzelstukjes te zagen. Een zelfde kaart kan dan als voorbeeld op de deksel worden geplakt. Het is niet bekend of deze puzzel in de handel is geweest of dat het een stukje huisvlijt betreft. De kaart is een uitgave van de uitgever J. Sleding uit Amsterdam.

Gebr. Spanjersberg, Rotterdam

Neêrlands mooie klederdrachten. Puzzeluitgave van Spanjersberg in Rotterdam.

Foto gebruikt voor een van de puzzels uit deze serie. Coll. St. Heemkunde Markelo.

SPARO. Hoe was het ook alweer..? Rotterdam in een serie van 12 verschillende legpuzzels.

Rotterdam uit vervlogen jaren. Prentbriefkaart met Blaak. Spanjersberg, Rotterdam.

Legpuzzles met de titel “Neêrland’s Mooie Kleederdrachten” met het vignet SPARO in een ruit zijn er in 12 soorten en bevatten per puzzel 60 puzzelstukjes. Sparo is de afkorting van Spanjersberg in Rotterdam. Datering circa1938. De puzzels zijn van karton in een enveloppe met een foto als voorbeeld. De foto met Palmpaschen in Markelo op de envelop is ook opgenomen in de collectie Stichting Heemkunde Markelo. Er zijn er elf bekend: Marken, Noord-Brabant, Harderwijk, Hindeloopen, Huizen N.H., Scheveningen, Zuid-Beveland, Spakenburg, Markelo, Groningen en Volendam. Ook gaf Sparo 12 verschillende legpuzzles van het oude Rotterdam onder de titel “Hoe was het ook weer ..?”. Mogelijk komen de foto’s overeen met de serie ansichtkaarten met de titel “Rotterdam uit vervlogen jaren”.

J. T. Swartsenburg, Gouda

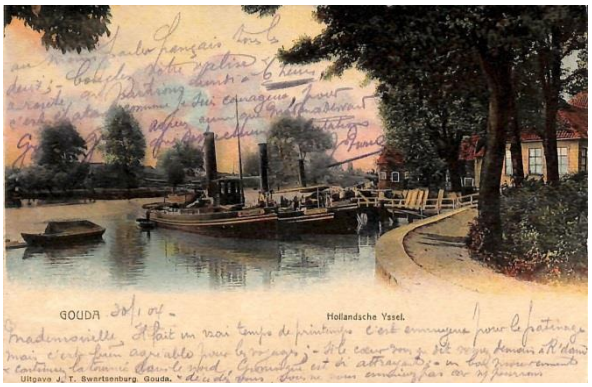

Gouda Hollandsche Yssel. Uitgave J.T. Swartsenburg, Gouda

Adreszijde.

Advertentie J.T. Swartsenburg in Nieuwsblad voor den Boekhandel, 29 maart 1918.

Advertentie J.T. Swartsenburg in Nieuwsblad voor den Boekhandel, 26 januari 1923.

Jan Thomas Swartsenburg (1867-1931) was de hoofdvertegenwoordiger voor Tuck in Nederland. Vanaf 1892 had J.T. Swartsenburg een boekhandel in Gouda. In 1915 verkocht hij boek- en kantoorboekhandel aan G.J. van Burg en vestigde zich enkele jaren later met zijn uitgeverij in Zeist. En enkele jaren later in Amsterdam om in 1922 weer in Zeist terug te komen. Als boekhandel heeft hij verscheidene kaarten van Gouda uitgegeven.

Raphael Tuck & Sons, Londen

Advertentie voor Tuck & Sons Zig-Zag Puzzles. Geldersche en Nijmegensche Courant, 7 september 1911.

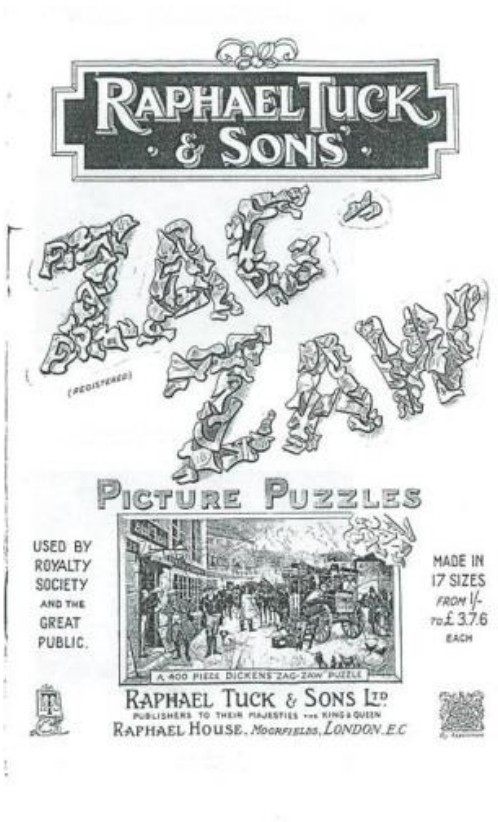

Catalogus Raphael Tuck & Sons. Zag-Zaw Picture Puzzles.

Hoewel Raphael Tuck & Sons vooral bekend is van de grote aantallen prentbriefkaarten die zij uitgaven, hebben ze ook vanaf ca. 1890 puzzels op de markt gebracht, die ook in Nederland te koop waren. In een advertentie is de naam Tuck's Zag-Zaw Puzzle vertaal naar Tuck & Sons Zig-Zag Puzzle. Uit de "Caxton Magazine & The British Stationer of June 30. 1909"weten we dat: 'The Tuck Picture Puzzle Postcards afford an entertaining and instructive pastime on the identical lines of the highly popular "Zag-Zaw" Picture Play Puzzles."
De in de advertentie genoemde Firma C.D. Engel had in winkel in speelgoederen en galanterieën, maar heeft ook een of meer kaarten van Nijmegen uitgegeven.

Vens, Utrecht

Puzzel van Vens in een bonbondoosje van Droste.

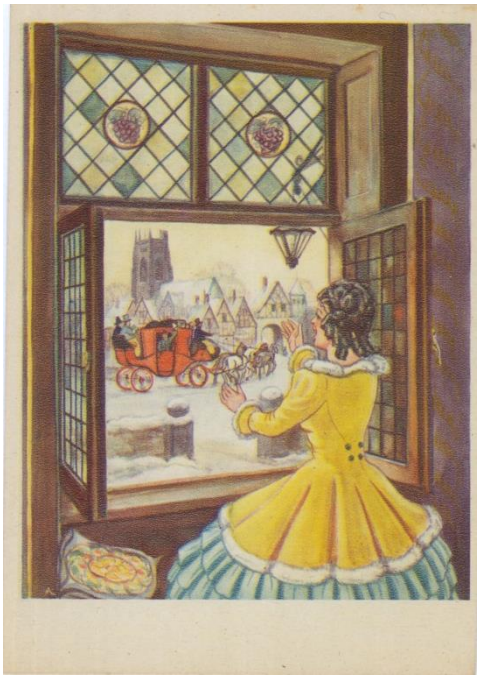
5Prentbriefkaart. Uitg. "VENS'' Utrecht. K2346.

In de telefoongids van 1950 staat Vens vermeld als "Vens Uitgevers O. Gracht. 307.".
Vens Utrecht was in ieder geval actief van 1945 tot en met 1952. Want in 1945 verscheen een doos met 18 platen van Aug. v.d. Linde "Zoo was Nederland in de winter 1944-1945". De drukker was Versluys & Scherjon uit Utrecht. En in 1952 verscheen het boek Oranjevoetbal door Dick van Rijn. Naast puzzels heeft Vens een serie van zes schoolplaten uitgegeven en vele fantasie-kaarten van verscheidene illustratoren. De kaarten zijn volgens het K-nummer K 2346 gedrukt door De Banier in Utrecht. De puzzels met K 2449 zijn gedrukt door Van Dooren in Vlaardingen. Het zijn voornamelijk puzzels met klederdrachten. Het K-nummer van de prentbriefkaart is van De Banier in Utrecht.

Ruud Verburgt

Puzzelkaart Ruud Verburgt.

Hoe verstuur je een puzzelkaart?

“Ruud Verburgt wens- en puzzelkaarten Nederland 0342 441366” staat op toelichting van de puzzelkaarten. Ruud Verburgt uit Kootwijkerbroek is eigenaar van Wenskaarten Vof. Ook “prentbriefkaarten, geschenken en souvenirs behoren tot het assortiment. Hij heeft ook in 1998 een puzzelkaart uitgegeven met legpuzzel in de vorm van het affiche van de tentoonstelling 'Holland-Amerika Lijn 125 jaar', meerkleurendruk op karton, verpakt in cellofaan, met envelop en kartonnetje met reclame-opdruk. Zijn logo is een kasteel met twee torens.

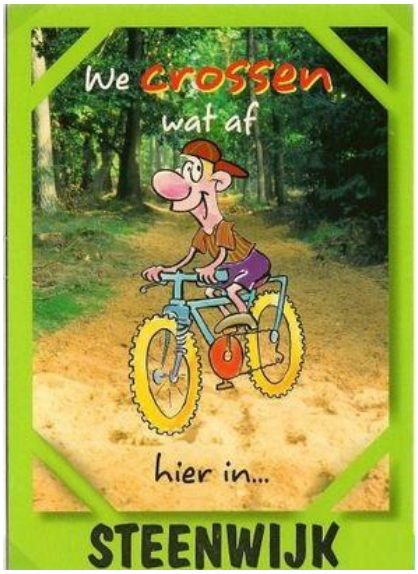

Prentbriefkaart Ruud Verburgt

J.N. Voorhoeve, Den Haag

VOOR KERSTMIS: Kinderboekjes?

Neen, die zijn allemaal uitverkocht Maar de volgende cadeaux kunt u óók geven:

Kalendertje „Ik ga slapen, ik ben moe" f 0.55
Pakje met 4 Kerst-transparantjes . . f 0.50

Of een van de vier nieuwe bijbelsche legkaarten:

De ark van Noach
Mozes in het biezen kistje
De twee verspieders met de druiven
De vlucht naar Egypte

Elke legkaart is in een prachtige doos, en binnenin staat een verhaal afgedrukt. Piet Marée heeft de platen zoo mooi geteekend dat elk kind er verrast door zal zijn.

Prijs per stuk f 1.25 —, ook in den boekhandel

J. N. VOORHOEVE - DEN HAAG
D. BIERKADE 17

Advertentie De Standaard 11 december 1942.

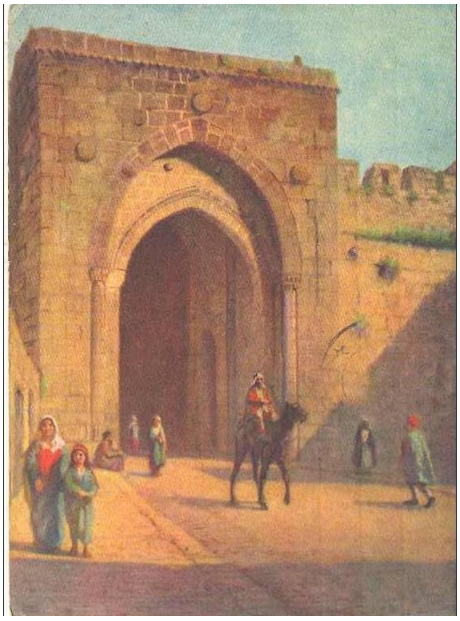

Prentbriefkaart J.N. Voorhoeve.

Uitgever J.N. Voorhoeve van de Dunne Bierkade 17 in Den Haag bracht in 1942 vier Christelijke puzzles uit van karton. Deze passen goed in zijn assortiment van Christelijke boeken en prentbriefkaarten. Het zijn oud- en nieuwtestamentische platen, met de titel Piet Marée's Legkaarten. Daarnaast zijn nog bekend De Wijzen uit het Oosten, De Stal van Bethlehem, De Engel bij de Herders en Mozes slaat water uit de rots. De puzzels zitten in een gedecoreerde doos (22,5 x 30 cm) met een verhaal in de binnenkant van het deksel. Het K-nummer is 1769 van Drukkerij Altorffer in Middelburg.

Vroom & Dreesman

Nederlandsche Kleederdrachten. Zuid-Beveland.

Zuidbevelandse klederdracht. Uitgave J.M. Allis, Copyright foto A.G. van Agtmaal.

V & D gaf een serie puzzels uit met de titel "Nederlandsche Kleederdrachten", waarvoor ze het alleenrecht hadden. De kartonnen puzzels zaten in een enveloppe, waarop een briefkaart met het voorbeeld is geplakt. De drukker van deze puzzels was dezelfde als van Vens uit Utrecht, namelijk van

Dooren uit Vlaardingen. Het copyright van de foto's is van Van Agtmaal uit Baarn. Volgens het K-nummer K 288 is de drukker Van Leer in Amsterdam. Mogelijk hebben beide drukkers deze puzzels gedrukt.
Gezien de oude spelling is de datering waarschijnlijk voor 1940. De puzzels van V&D zouden gemaakt zijn door de NeLeCa (Nederlandsche Legkaarten Centrale).
Er bestaan ook kaarten van deze klederdrachten. In het postzegelvakje staat het beeldmerk van V&D. In de deellijn staat de tekst: 'Copyright A.G. van Agtmaal, Baarn'. In het postzegelvakje staat K 288, Het kengetal K moest vanaf 22 juli 1941 worden vermeld. De kaart is dus van na die datum. Ook de uitgever J.M. Allis uit Amsterdam heeft de foto van Van Agtmaal gebruikt voor een prentbriefkaart.

Legpuzzle Nederlandsche Kleederdrachten. Twente.

Puzzeldoos Nederlandsche kleederdrachten. Alleenverkoop Vroom & Dreesman.

Ideeël

KRO, Hilversum

Figuur Legpuzzel Morrison, KRO.

Weeshuisgids KRO.

Het Weeshuis van de hits was een radioprogramma van de KRO, dat van 11 oktober 1981 tot en met 29 december 1991 op de Nederlandse radiozender Hilversum III, later Radio 3 uitgezonden werd. Het programma werd gepresenteerd door Peter van Bruggen en het (fictieve) weesjongetje Morrison. Het populaire programma had een eigen clubblad Weeshuisgids. Een van de citaten van Morrison was: “Echt waar guppies, echt waar”.
De Katholieke Radio Omroep gaf een puzzel uit met tekeningen van Morrison, de tekenaar is Ron Offerman uit Schiedam.

De Hutsgeklutese kinderspelen KRO, kaart uit een mapje met kaarten.

Missiehuis Christus Koning, Helmond

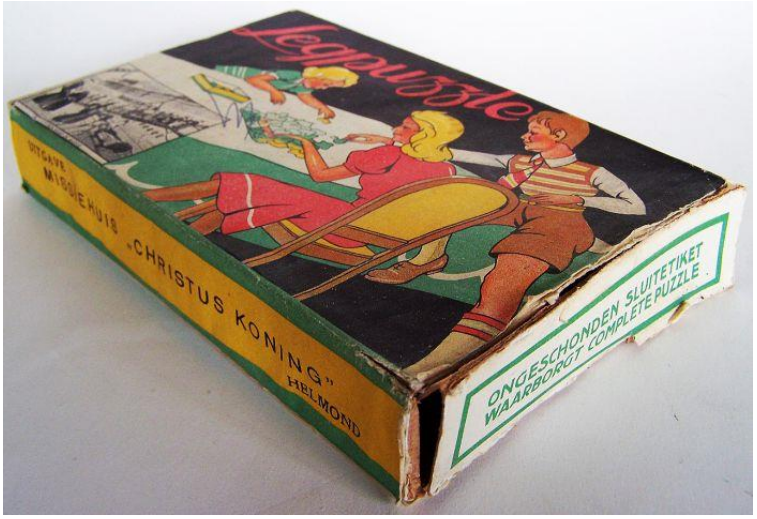

Legpuzzle Missiehuis Christus Koning.

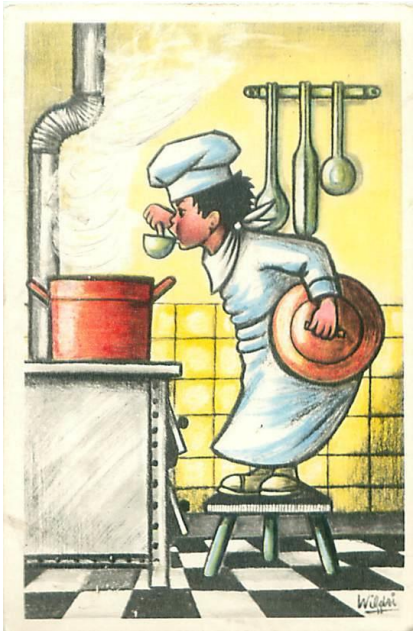

Tekening Wildri. Ansichtkaart.

In 1946 is een serie legpuzzles uitgebracht door Missiehuis “Christus Koning” in Helmond. Op de zijkant van de doos staat “ongeschonden sluitetiket waarborgt complete puzzle.” Het Missiehuis heeft ook verscheidene kaarten uitgegeven.

Uitgeverij Remóvos, Amsterdam, Soest

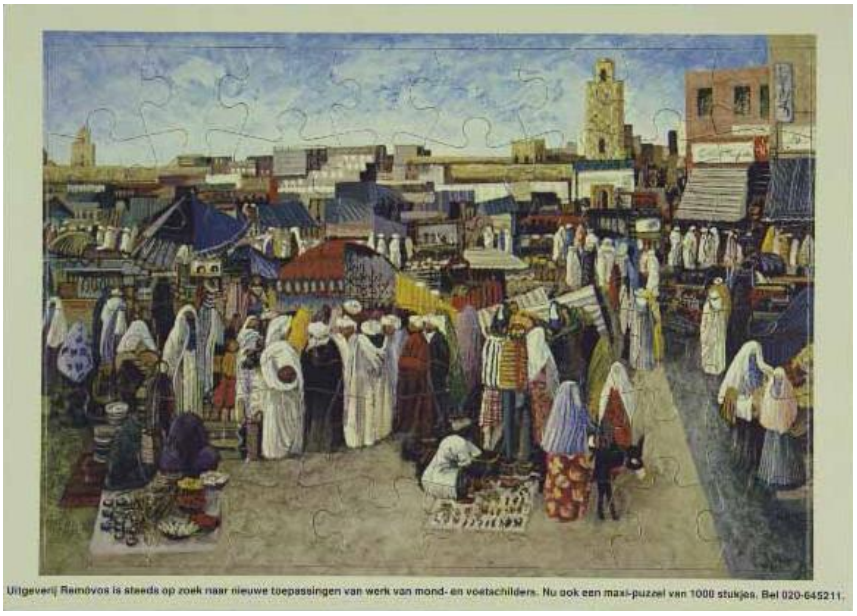

Remóvos is een afkorting van Reproducties Mond- en Voetschilders. In Nederland geeft de uitgeverij Remóvos in Soest de reproducties van de Internationale Vereniging van Mond- en Voetschilders uit. Er is één reproductie bekend in de vorm van een legpuzzel. Op de witte rand van de puzzel staat: “Uitgeverij Remóvos is steeds op zoek naar nieuwe toepassingen van werk van mond- en voetschilders. Nu ook een maxi-puzzel van 1000 stukjes. Bel 020-545211. Daarnaast geven de uitgeverij ook kalenders, wenskaarten en prentbriefkaarten uit.

Tesselschade – Arbeid Adelt

Etiket Zag-Zaw Picture Play Puzzle.

Prentbriefkaart met merklap. 1953.

Op 17 oktober 1871 richtte Betsy Perk (1833-1906) de Algemeene Nederlandsche Vrouwenvereeniging 'Arbeid Adelt' op. Op 1 januari 1953 fuseerde Arbeid Adelt met de Alg. Ned. Vereeniging Tesselschade onder de naam “Tesselschade-Arbeid Adelt”.
Vanaf het einde van de negentiende eeuw verkocht Tesselschade puzzels “naar het Systeem Henke”. Rond 1925 kwam de vereniging met Picture Play Puzzles in een doosje. Tegen 1935 maakten dames voor Tesselschade puzzels van de gekleurde platen uit de Panorama (bron Bekkering, 2006). Mogelijk is hier sprake van de "Zag-Zaw" Picture Play Puzzles van Raphael Tuck.

UNICEF

Onderzijde puzzeldoos van UNICEF. De plaats van de puzzel is hetzelfde als de plaat van de prentbriefkaart (links)

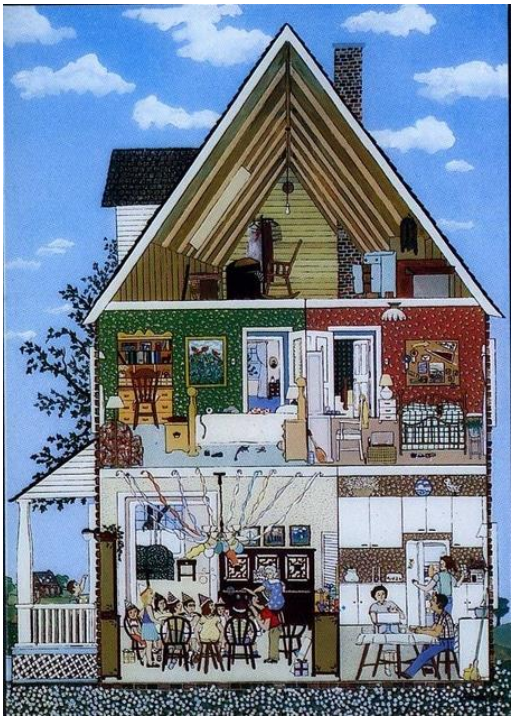
Linda Sanderson, Canada. The Birthday Party.

UNICEF is de kinderrechtenorganisatie van de Verenigde Naties. Het is een afkorting van **U**nited **N**ations **I**nternational **C**hildren's **E**mergency **F**und. De puzzel is gedrukt in de Bondsrepubliek Duitsland. Unicef heeft zeer veel kaarten en wenskaarten uitgegeven en voor zover bekend, slechts één puzzel.

VARA

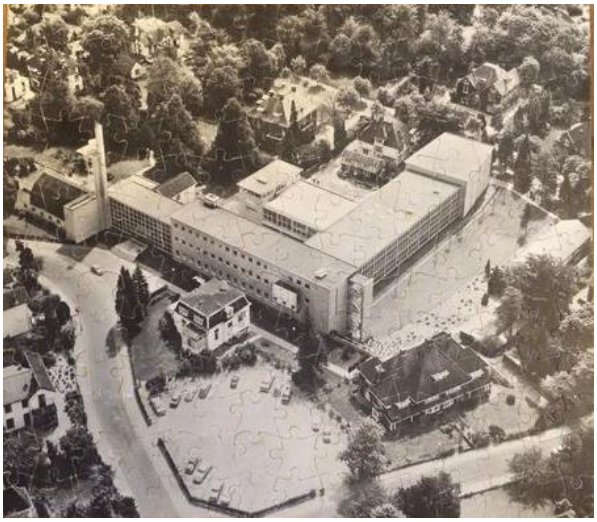

Legpuzzel luchtfoto studio VARA in Hilversum.

Prentbriefkaart. VARA studio Hilversum.

Ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de VARA in 1965 gaf deze omroepvereniging een legpuzzel uit. Op de doos staat de tekst "40 VARA Legpuzzle" en "1925-1965". De VARA heeft verscheidene kaarten uitgegeven van de studio in Hilversum. Ook verschenen er veel boomerang-free cards met reclame voor de VARA.

Vereeniging tot Verspreiding der Heilige Schrift

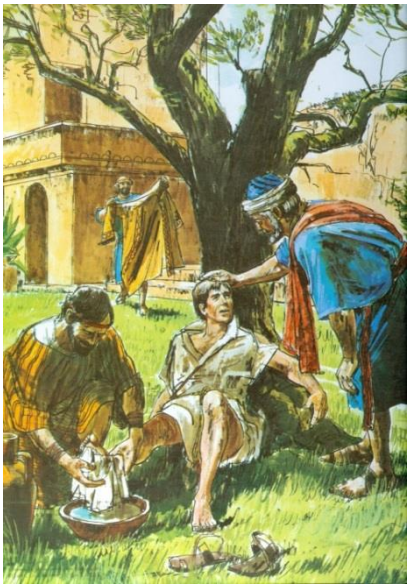

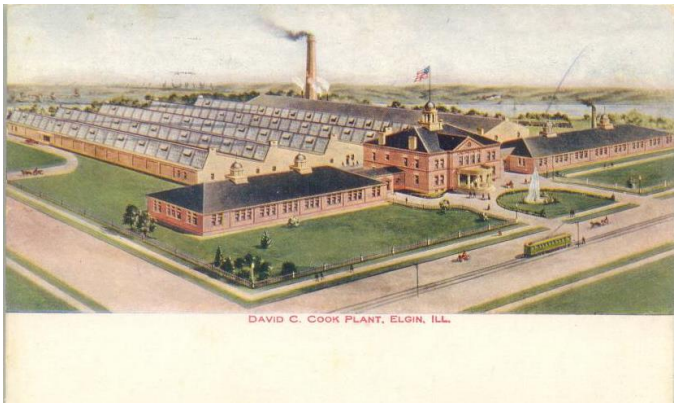

Prentbriefkaart van de firma van David C. Cook in Elgin.

(links) Voorbeeldplaat puzzel VVHS. Onbekende tekenaar.

De puzzel van de Vereeniging tot Verspreiding der Heilige Schrift heeft geen doos, maar is in plastic verpakt. De puzzel ligt op de voorbeeldplaat, die ook gebruikt kan worden als wandversiering (bovenin is een gat geponst). Zowel op voorbeeld als op puzzel staat:
Uitgave./ ©Vereeniging tot Verspreiding der Heilige Schrift /©David C. Cook Publishing Co. Elgin Il. 60120, U.S.A.
De Vereeniging tot Verspreiding der Heilige Schrift is opgericht in Amsterdam in 1913. De Vereniging gaf boeken, kalenders en prentbriefkaarten uit. De uitgave van de puzzel is tot stand gekomen in samenwerking met de Amerikaanse uitgeverij David C. Cook. uit Elgin (U.S.A.). David Caleb Cook

begon in 1875 met zijn uitgeverij. Op het gebouw van de uitgeverij stond “David C. Cook Publishing Co. Elgin Sunday Schools Supplies”. Hun afzet was dus gericht op uitgaven voor de zondagscholen, waaronder Bijbelse legpuzzels.

Voor het Kind

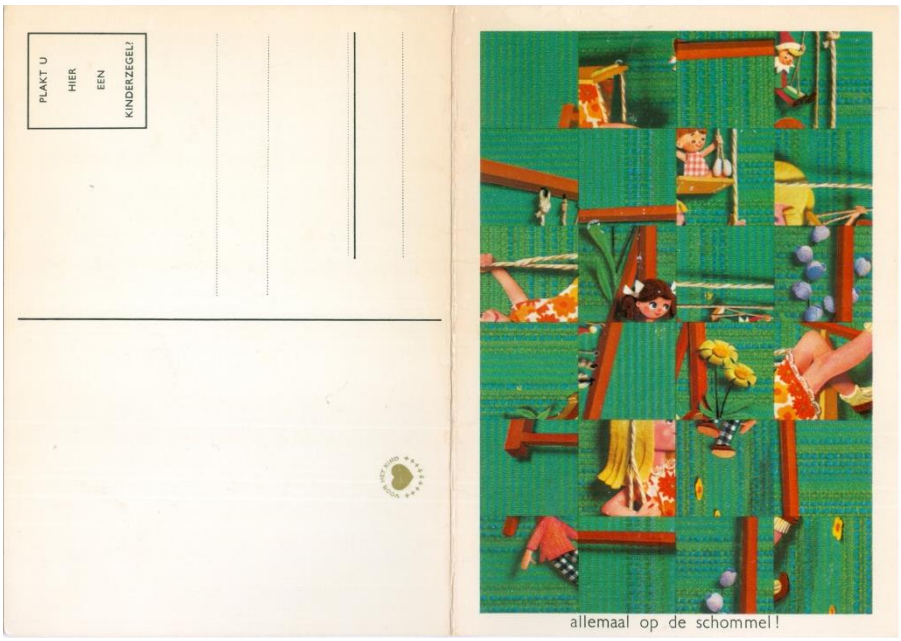

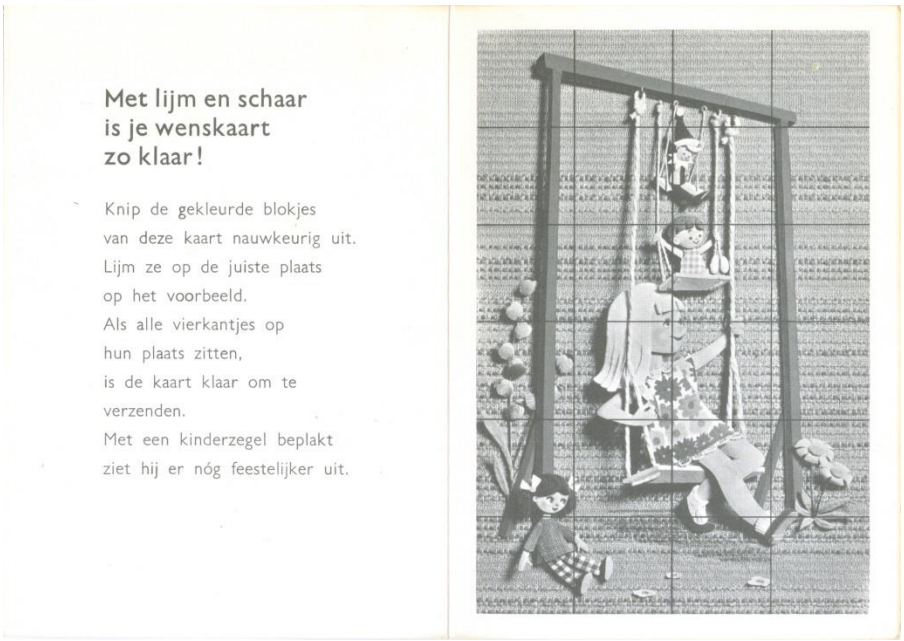

De Stichting Voor het Kind, bekend van de kinderpostzegels, gaf twee puzzelkaarten uit. De ene helft van de kaart is bedoeld om de gekleurde stukjes uit te knippen en op de andere heft met het grijze voorbeeld te plakken. Als de puzzel klaar, kan deze als kaart verstuurd worden, met het verzoek in het postzegelvak een kinderpostzegel te plakken.

Zendingsbureau Oegstgeest

Puzzel, Op een Afrikaanse markt.

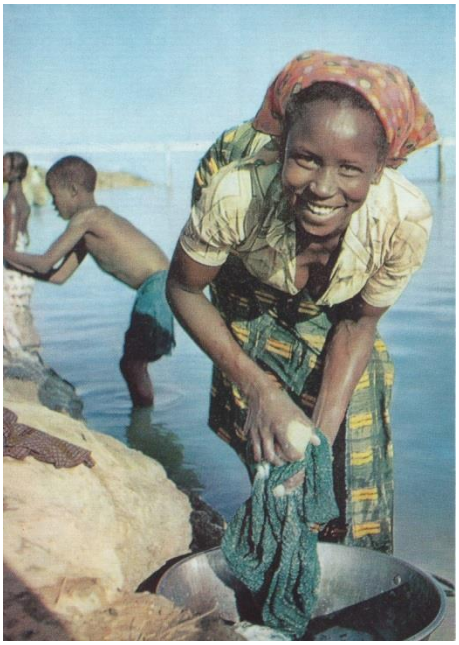
Ansichtkaart, Afrikaanse moeder aan de was.

Het Zendingsbureau der Nederlandse Hervormde Kerk in Oegstgeest heeft naast boeken, stripverhalen en kaarten ook een aantal puzzels uitgegeven. Zendingsbureau Oegstgeest gaf in de jaren zestig een serie van zes ansichtkaarten in kleur uit met Afrikaanse afbeeldingen. De foto's zijn van Hoa Qui. Van de serie verschenen ook zes puzzels die kinderen bij elkaar konden sparen. De thema's zijn:

1. Dorp in Afrika
2. Dieren in Afrika
3. Op een Afrikaanse markt
4. Afrikaanse vrouwen bereiden de maaltijd
5. Afrikaanse moeder aan de was
6. Afrikaans meisje

Een andere puzzel van het zendingsbureau met de titel Pijl en boog is getekend door C. Elzenga.

Reclame

Albers Creameries, Dordrecht

Albers'Arda Plantenboter. Advertentie in de Nieuwe Apeldoornsche Courant van februari 1917.

Reclame van Albers'A.C.L. Margarine op een Duitse kaart.

Albers Creameries Ltd. (A.C.L.) margarinefabriek in Dordrecht is opgericht in 1895. In 1905 begint Albers (Wilhelmus Josephus Albers, * Grave 1813 - † Dordrecht, 1895) ook een fabriek in Antwerpen. Maar in 1908 neemt de margarinefabrikant Jurgens uit Oss de aandelen over om zo voet aan de grond te krijgen in België, maar het merk blijft bestaan. Omstreeks 1910 geeft A.C.L. 50 ongenummerde plaatjes uit met Nederlandse taferelen van fotograaf en lithograaf S. Bakker Jz. in Koog-Zaandijk, echter zonder album. Tegen inzending daarvan wordt "een keurig spel" verstrekt en bij inzending van 300 stuks "een degelijk goed loopend nikkelen Horloge". Daarna volgen enkele plaatjesalbums . In 1914 wordt geadverteerd met een "interessante A.C.L. reclame-legkaart" met prijzen, in 1917 met een Japansche legpuzzel bij inzending van een ledig ARDA carton.

Albert Heijn, Zaandam

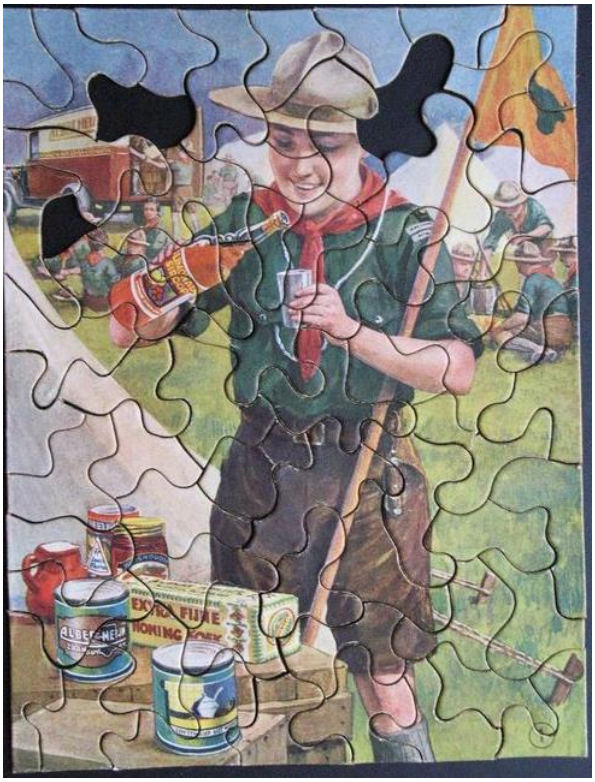

Padvinderpuzzel van Albert Heijn.

Fabrieken van Albert Heijn in Zaandam.

Albert Heijn gaf vier genummerde kartonnen puzzels uit, waarvan één ter gelegenheid van de Wereldjamboree in Vogelenzang in 1937. Reclamekaarten met Albert Heijn's fabrieken in Zaandam zijn in twee varianten bekend, één met alleen de fabriek en één met de fabriek en vijf foto's van het interieur (afgebeeld).

Aspa, Zaandam

EINDELIJK zijn ze gekomen, de legpuzzles. Aspa heeft nu een voorraad om van te watertanden. Ze zijn niet duur ook, voor 30 centen kunt U er een Uw eigendom noemen! Aspa N.V., Zaandam en Zaandijk.

Advertentie van ASPA in de Zaanlander van 17 mei 1941.

Molen de Koperslager, uitgave van ASPA, Zaandam

ASPA is een afkorting van **A**. (Adriaan) **Spa**ander uit Zaandijk. ASPA adverteerde veel in Zaanse kranten voor legpuzzels. ASPA is een firma voor kantoormeubels- en –machines, voor teken-, schrijf- en algemene kantoorbehoeften. Het is onbekend of we ASPA alleen verkoper was, of ook uitgever van legpuzzel. Voor de serie kaarten van Zaandam en Zaandijk is het wel duidelijk dat ASPA de uitgever van de kaarten is. Op de adreszijde staat Uitg.: Boekh.„Aspa" A. Spaander, Az. Zaandijk. Onderaan de deelstreep staat L.M.A. 101.

Batavus, Heerenveen

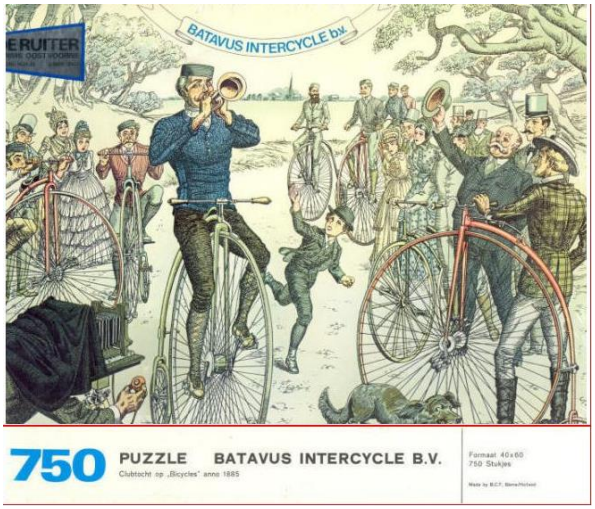

Batavus 100 jaar. Reclame uit 1972.

De fietsenfabriek Batavus gaf een reclamepuzzel uit met een “Clubtocht op Bicycles Anno 1885”. De maker is B.C.F., de Bornse Cartonnage Fabriek. De zelfde prent zonder de toevoegingen van Batavus is ook gebruikt door de Stichting fiets! in Amsterdam.
Bij het 100 jarig bestaan gaf de firma een setje van 5 of meer kaarten uit, met oude reclames. Op de deelstreep van de kaarten staat: 1904-2004. Batavus bestaat 100 jaar! Deze originele Batavusansichtkaarten zijn speciaal gemaakt ter gelegenheid van ons jubileum.

Legpuzzle 500 stukjes. Stichting fiets!

Puzzel naar oude Engelse gravure.

De Betuwe, Tiel

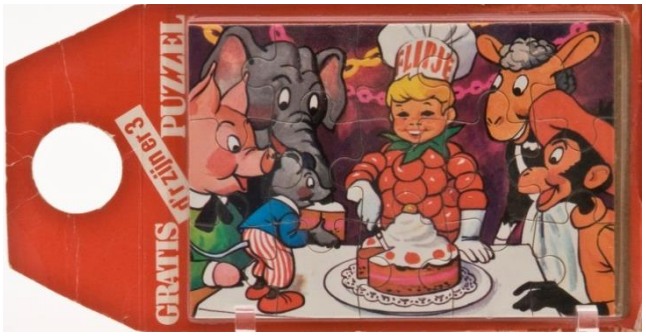

Gratis puzzel met Tielse Flipje

Kaart voor de niet-prijswinnaars.

Jamfabriek de Betuwe, met het bekende reclamefiguur Tielse Flipje, gaf voor gespaarde bonnen drie verschillende gratis puzzels cadeau. Op de afgebeelde puzzel staan Tielse Flipje, Juffrouw Schaap, Jasper Aap, Muis Piep, Bertje Big en Olifant Flapoor. De kaart is bedoeld voor de kinderen die aan een prijsvraag hebben meegedaan, maar deze kaart krijgen in plaats van een prijs. De “brief” eindigt met Binnenkort zie je alle vriendjes van Flipje als sleutelhanger in de winkel.

Bio-tex, Dordrecht

Puzzelspel van Bio-tex.

Ansichtkaart van Bio-tex met afbeeldingen van reclamepoppen in een decor. Coll. Museum Rotterdam.

Bio-Tex heeft een spel met puzzels uitgegeven, waarbij het gaat wie het snelst zijn puzzel af heeft. De tekst van de reclame heeft het over drie verschillende kaartjes, maar op de afbeelding staan vier schillende (fragmenten van?) puzzels. Ook alle deelnemers aan een kleurwedstrijd van Bio-tex ontvingen een puzzel. De begeleidende brief is ondertekend met Kortman & Schulte B.V., W. Engelbregt, Directeur.

Bio-tekst gaf een set van drie veelkleurige ansichtkaarten uit, waarop tafereeltjes met poppen en een pak Biotex:

a: sneeuwpop met drie damespoppen in winterkleding op het ijs;
b: drie damespoppen op kindertekening;
c: vier kinderpoppen met feestversiering in kinderpartijtje.
Op de adreszijde staat Kortman & Schulte, postbus 33, Dordrecht.

Bols, Nieuw-Vennep en Zoetermeer

Bols Puzzle. Vestiging Nieuw-Vennep.

Reclamekaart Lucas Bols Amsterdam. Ca.1909.

De luchtfoto van Bols is de vestiging in Nieuw-Vennep aan de Lucas Bolsstraat. Lucas Bols Nederlands Gedistilleerd en het Gedistilleerd- en Wijn-importbedrijf Heineken gaan in 1989 samen onder de naam Bols Benelux . Vanaf dat jaar is de hoofdvestiging van distilleerderij Bols gevestigd in Zoetermeer. Er zijn veel reclamekaarten van Lucas Bols bekend, zowel in de periode in Amsterdam, Nieuw-Vennep en Zoetermeer.

BP (British Petrol), Amsterdam

BP Smurf Puzzel 63 stukjes.

Advertentie voor Smurfartikelen

BP, een afkorting van British Petrol is een Engelse benzinemaatschappij die veel Smurfartikelen verkocht, zoals posters, vliegers, strandballen en puzzels. De Smurf-stickers waren gratis.
Op Franse kaarten komen Smurfen voor, die zijn uitgegeven door BP. Een Nederlandse kaart is bekend met op de adreszijde BP en op de beeldzijde een tekening van Bijmoer.

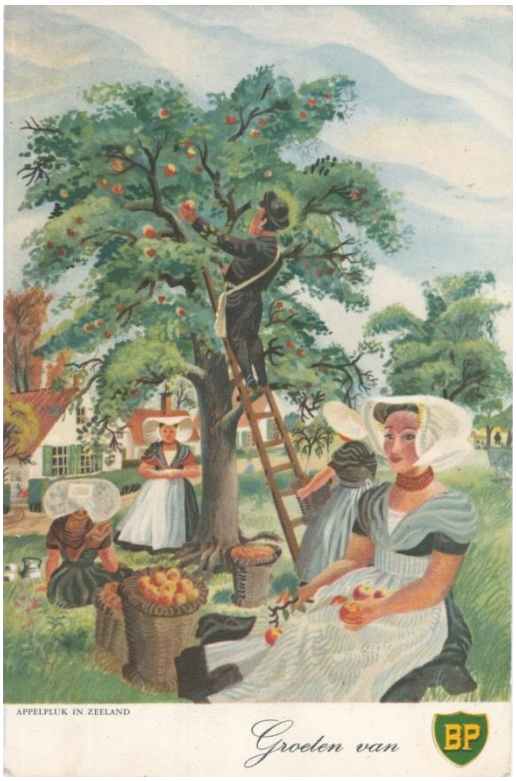

Reclamekaart BP, tekening Wim Bijmoer.

Links Reclamekaart BP, Appelpluk in Zeeland. Onbekende tekenaar.

Brasso

Puzzel Brasso Poetsextract.

Reclame voor Zebra kachelglans, Reckitt's zakje blauw en Brasso vloeibaar poetsextract.

Brasso koperpoets, Zebra kachelglans en Erdal schoensmeer, Reckitt's zakje blauw zijn producten van N.V. Handelsmaatschappij Reckitts uit De Bilt. Oorspronkelijk een Engelse firma uit Hull (U.K.). De reclamekaarten voor Zebra kachelglans, Reckitt's zakje blauw en Brasso vloeibaar poets extract zijn met een rode inkt op Engelse kaarten gedrukt. Boven het Post Card van de Engelse kaart staat de rode opdruk Postkaart.

Jb. Bussink Koek, Deventer

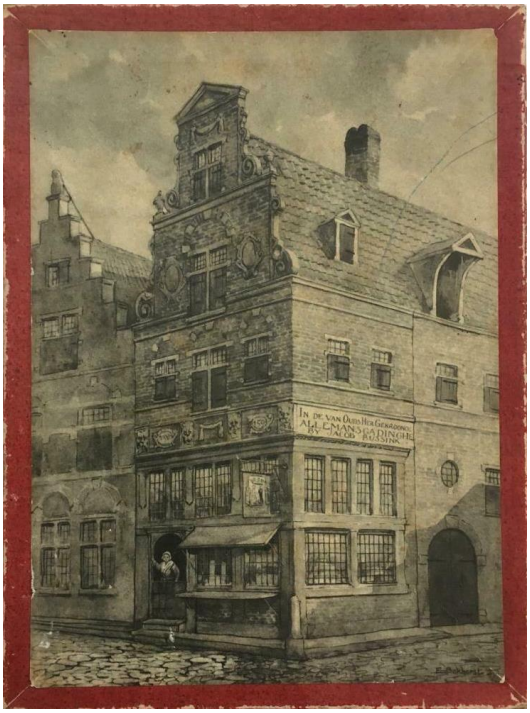

Puzzel van de winkel van Bussink koek in Deventer.

Prentbriefkaart K. v.d. Kamp en Magazijn "Salland" in Deventer.

De puzzel in rode kartonnen doos, met op deksel het voorbeeld in zwart-wit is van de firma Jb. Bussink koek uit Deventer met een voorstelling van de winkel in de Assenstraat. De puzzel bestaat uit 294 kartonnen stukjes, rechtsonder gesigneerd 'E. Bokhorst' (Engelbart Bokhorst). De kaart met een rand van Bussink-koek is uitgegeven door de Deventer uitgeverij van K. v.d. Kamp. Een echte reclamekaart is uitgegeven door Bussink zelf met een foto van de winkel.

Caltex

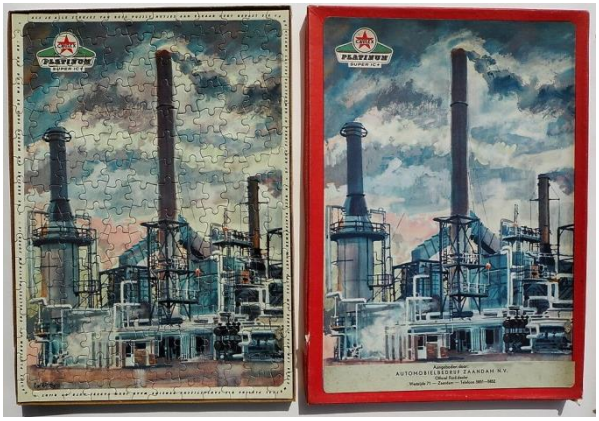

Puzzel Caltex performer in Pernis. Aangeboden door Automobielbedrijf Zaandam. Tekening Cor Wijtemans.

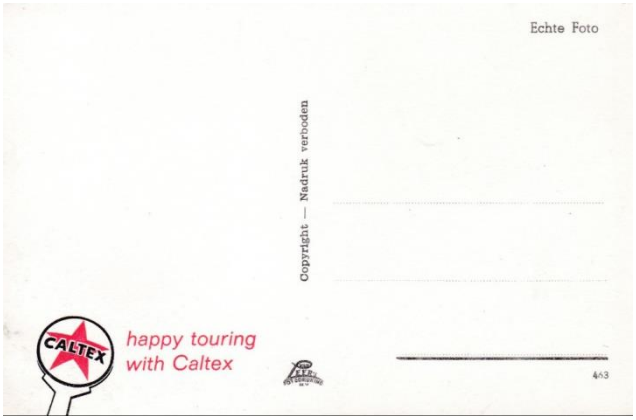

Kaart van het Vredespaleis met op de adreszijde reclame voor Caltex.

De merknaam Caltex benzine werd in tal van landen door tankstations gevoerd, ook in België en Nederland. Caltex is een afkorting van California Texas Oil Corporation. Caltex maakte ook gebruik van ansichtkaarten om reclame te maken.

Calvé, Delft

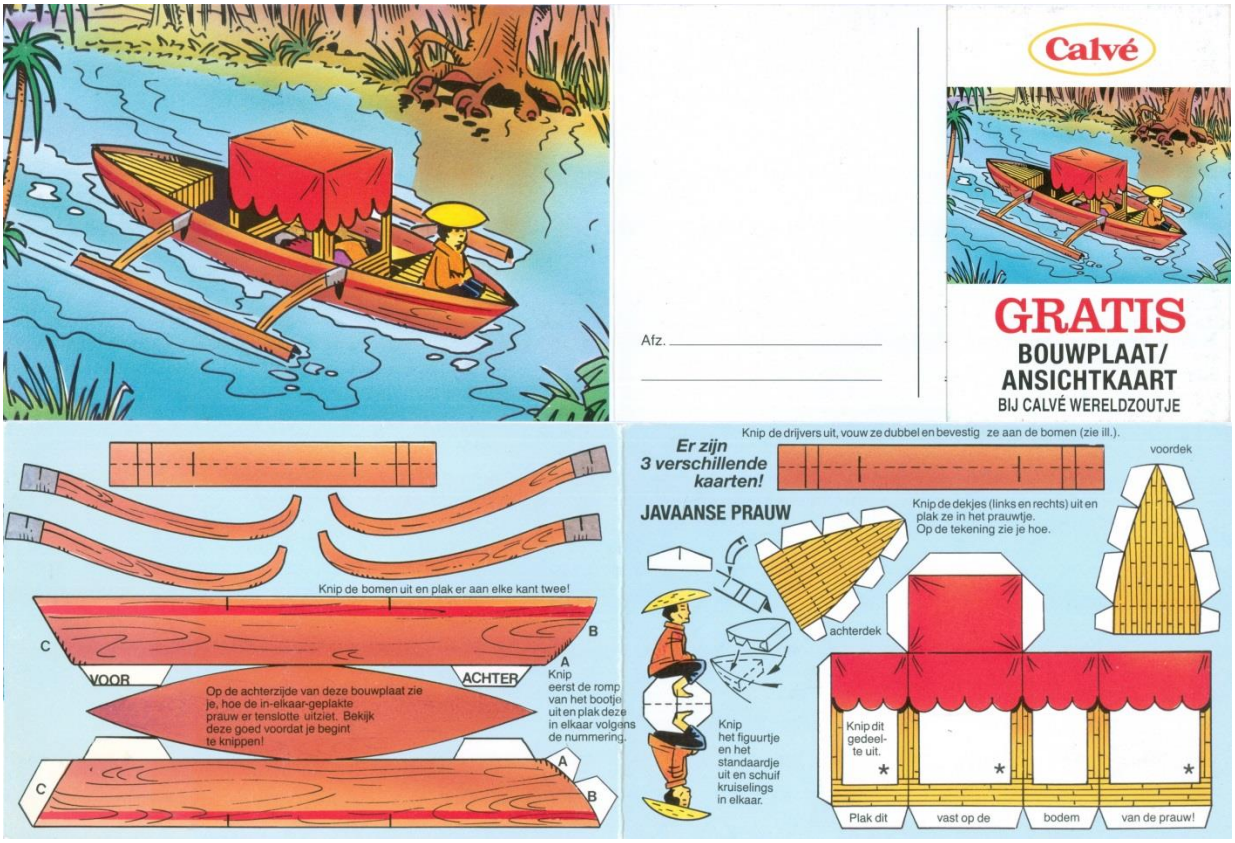

Gratis bouwplaat en ansichtkaart bij Calvé wereldzoutje.

Oliefabrieken Calvé in Delft liet overtollige reclameplaten voor de boekjes van Arretje Nof uit 1926 tot legkaarten versnijden. Johan Fabricius is de tekenaar en schrijver van de boekjes van Arretje Nof en de tekenaar van de reclameplaat. Nof is de afkorting van Nederlandsche Olie Fabriek. Calvé gaf ook enkele reclamekaarten uit, zoals drie verschillende kaarten met bouwplaten.

Douwe Egberts, Utrecht

Advertentie voor Moment voor jezelf-legpuzzel uit 1981.

Advertentie Douwe Egberts uit 19xx op prentbriefkaart.

De tekst op de zijkant van de puzzeldoos luidt: De grote Moccona “moment voor jezelf”-legpuzzel. Moccona oploskoffie is een merk van Douwe Egberts uit Utrecht. De slogan in advertenties luidde: “Moment voor je zelf . . . moment voor Moccona”. Douwe Egberts gaf een serie kaarten uit met oude koffie-reclames uit.

Dreft

Dreft puzzle 96 stukken met een tekening van Kuifje en Bobbie.

Boomerang freecards, 1995.

Dreft wasmiddel is een merk voor diverse schoonmaakmiddelen van Procter & Gamble. In 1957 kwam Dreft als wasmiddel op de Nederlandse markt en in 1968 volgde Dreft-afwasmiddel. De puzzeldoos lijkt sterk op de verpakking van het waspoeder. De kaart is een Boomerang freecard voor Dreft compact.

A. Driessen, Rotterdam

Detail uit een reclame voor Sport Choclaad van A. Driessen.

Reclamekaart Driessen met kunstwerk van Du Chattel.

Reclame voor Sport Choclaad van A. Driessen. Bredasche Courant 27 april 1912.

De cacao- en chocoladefabriek van A. Driessen was sedert 1820 gevestigd in Rotterdam. In 1871 kreeg het bedrijf het predicaat hofleverancier. In 1935 werd Driessen overgenomen door de Bredase chocoladefabriek Kwatta. Er zijn prentbriefkaarten bekend met reclame van A. Driessen. “Een groote attractie voor de kinderen is zeker de legkaart-wedstrijd van de maatschappij A. Driessen” zo valt te lezen in De Gooi- en Eemlander van 8 maart 1926. Een afbeelding van deze legkaarten is (nog) niet bekend.

E.N. – N.E.N.

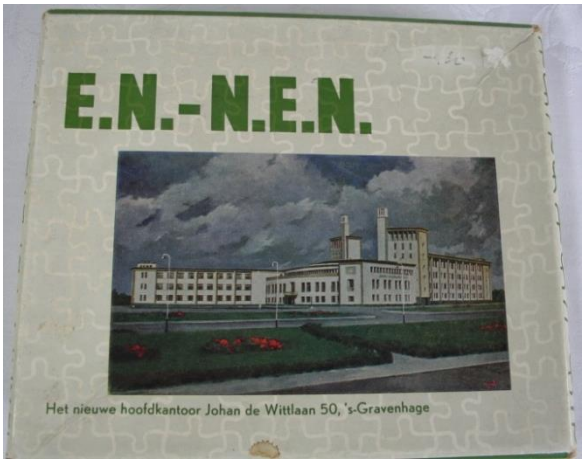

Puzzel E.N. – N.E.N. Het nieuwe hoofdkantoor Johan de Wittlaan 50, ’s-Gravenhage.

De Verzekeringsbank Eerste Nederlandsche – Nieuwe Eerste Nederlandsche gaf een puzzel uit van het nieuwe hoofdkantoor in Den Haag. Bij de fusie in 1969 met NILLMIJ ontstond ENNIA. In 1983 werd gefuseerd met AGO Verzekeringen en ontstond AEGON. De kaart is nog van de Eerste

Nederlandsche, voor het samengaan met de Nieuwe Eerste Nederlandsche. Het gebouw aan de Johan de Wiitlaan is gebouwd in 1955 van de architect A. van der Steur.

De Faam, Breda

Twee puzzels in één doos met reclame voor Winegums van De Faam.

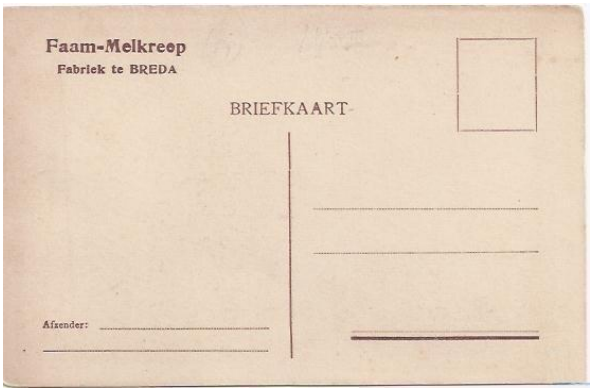

Adreszijde reclamekaart voor Faam-Melkreep.

Fabriek van Chocolade- en Suikerwerken De Faam in Breda. De kaarten hebben een bescheiden reclametekst linksboven op de adreszijde: “FAAM-MELKREEP Fabriek te BREDA.” Het is een kaart uit een serie met kunstwerken uit het Dordrechts Museum. De puzzel is een dubbel met twee puzzels met reclame voor English Winegums.

Gimborn, Zevenaar

Twee afbeeldingen van dezelfde fabriek van Gimborn in Zevenaar, een kleine puzzel in kleur en een zwartwit fotokaart uitgegeven door H. van Gimborn N.V. Zevenaar. Gimborn is een fabriek van inkten, gim-gom, titanol, stempelkussens, verven, inktlinten, carbonpapier enz.

De Gruyter, 's-Hertogenbosch

Als klantenbinding gaf De Gruyter vanaf 1948 elke week een klein cadeautje weg voor kinderen: het Snoepje van de week. Later werd het "snoepje" een plastic speelgoedje, een spelletje, een poppetje of een boekje. Elke week weer iets anders. Een van die "snoepjes" was een klein puzzeltje. Er zijn er twee bekend, één met de TEE (Trans Europe Express) en één met de toren van Pisa. De Gruyter heeft ook prentbrefkaarten cadeau gedaan, waarschijnlijk ook als snoepje van de week, er is een serie met vlaggen en wapens, een serie met "bijdehandjes" en een compositiekaart bekend. Deze compositiekaart bestaat uit twee kaarten, die te zamen een wintergezicht van Hendrick Averkamp vormen.

Heineken, Amsterdam

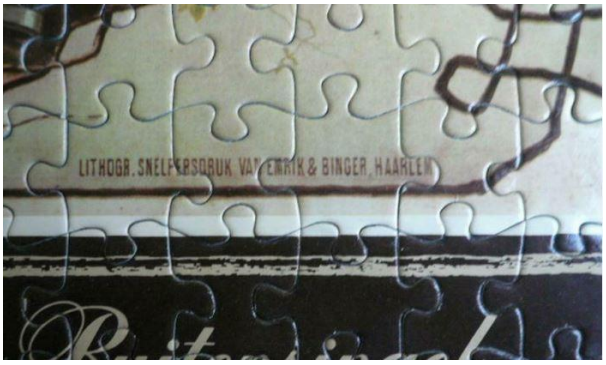

Detail van de puzzel met vermelding van de drukkervan de originele reclameplaat: Lithogr. Sneldrukpers van Emrik & Binger, Haarlem.

Boomerang Freecards 1996. Klassiekers Heineken.

Een oude afbeelding van de De Hooiberg Stoom-Bier-Brouwerij Heineken & Co. uit 1868 is gebruikt voor een puzzel uitgegeven door bierbrouwerij Heineken. Voor het drukken en verspreiden van gratis reclamekaart heeft Heineken volop gebruik gemaakt van de uitgever Boomerang. De afgebeelde kaart is een serie Boomerang-kaarten met oude reclame van Heineken. De oude reclame laat ook een ander belangrijk reclamemiddel zien, het bierviltje.

Heineken's Glazenwasscherij, Amsterdam

De veelbesproken Reguliersgracht te Amsterdam. Reclame op schutting en adreszijde voor Heineken's glazenwasscherij.

Kunstkaart van Gerstenhauer met reclame van Heineken's glazenwasscherij op de muur.

In 1913 gaf Heineken's Glazenwasscherij uit de Van der Helststraat 1 in Amsterdam een reclamepuzzletje uit, waarop het Vredespaleis staat met een hele hoge ladder er tegen aan. [7]
Kaarten van de kunstenaar Gerstenhauer van de uitgever W. de Haan in Utrecht zijn veel gebruikt als reclamekaart, zo ook de Heineken's Glazenwasscherij. Behalve de tekst op de witte muur van het huisje, staat ook op de adreszijde een reclametekst: Heineken's Glazenwasscherij, Stoom Jalouzieën- en rolluikenfabriek.

[7] Bron website Egbert Dikken.

Hollandsche Sociëteit van Levensverzekeringen, Amsterdam

Reclameplaat Hollandsche Societeit van Levensverzekeringen.

Reclamekaart Hollandsche Sociëteit van Levensverzekeringen. Hoofdkantoor, ontvangkamer met wandschilderingen.

Pas de stukjes in elkaar, in een wipje is het klaar, zo staat op de reclamepuzzel van de Hollandsche Sociëteit van Levensverzekering Ao 1807. De puzzel is een afbeelding is een bekende reclameplaat van de kunstenaar Henri Cassiers. Ook op andere reclamemateriaal van deze verzekerings-maatschappij komt de tekening van Henri Cassiers voor.
In 1951 gaf de Hollandsche Sociëteit een serie “Echte fotografie”-kaarten uit van ex- en interieur van het hoofdkantoor aan de Herengracht 475 in Amsterdam.

Hoogovens, IJmuiden

Van Gogh puzzel, Hoogovens. Coll. Museum Kennemerland.

Excursietrein Hoogoven Estel.

De Van Gogh Puzzel in een blikken trommel is uitgegeven door de Hoogovens in Velzen. Op de zijkant van het blik staat Hoogovens Groep, gevolgd door het logo. Het betreft het 'In het Restaurant' van Van Gogh. Een kaart met de excursietrein van de Hoogovens in IJmuiden, uitgegeven door Hoogovens Estel in samenwerking met Euro Color Cards uit Sleeuwijk omstreeks 1994.

Honig merkartikelen, Koog aan de Zaan

Puzzle H.M. Onderzeeboot K XVIII. Honig's Soepen, bouillonblokjes, vermicelli.

Het Debuut. Prentbriefkaart met reclame van Honig.

Bij de Honig's producten werd een weggeefpuzzeltje mee verpakt. Mogelijk is het afgebeelde puzzeltje zo'n weggevertje. De Firma S. Bakker Jz. uit Koog-Zaandijk gaf een grote serie "genrekaartenkaarten" uit. Verscheidene kaarten uit deze serie zijn bedrukt met "Honig's Maizena en Puddingpoeder".

Van Houten, Weesp

Achterzijde puzzel Suske en Wiske van Van Houten met Nederlandse en Franse tekst.

Molenkaart (paltrokmolen) uitgegeven door Van Houten in Amsterdam.

De cacao- en chocoladefabriek Van Houten in Weesp maakte veel reclame voor zijn producten, onder meer met het maandschrift Ons Eigen Tijdschrift. Maar ook kaarten, chomo's, speldjes en puzzels. Er is een puzzel bekend met de stripfiguren Suske en Wiske, ook bestemd voor de Belgische en Franse markt.

Jamin, Rotterdam

Puzzel van Jamin met reclame voor waaier-biscuits.

Prentbriefkaart met de fabriek van Jamin in Rotterdam.

Op de adreszijde van de kaart staat: Jamin in Rotterdam, fabrieken van cacao, chocolade, suikerwerken, banket, biscuits, koek, drops, limonades, jam. 135 filialen in Nederland. Jamin is in 1870 opgericht door Cornelis Jamin (1850-1907) met een chocolateriewinkel in Rotterdam. De fabriek van Jamin verhuisde in 1957 van Rotterdam naar Oosterhout.

K.L.M., Schiphol

Puzzelvoorbeeld met animatiefiguurtjes met KLM-tasjes.

Reclamekaart KLM, naar ontwerp van Joop Geesink, gedrukt door Planeta, Haarlem.

Joop Geesink heeft veel reclamemateriaal ontworpen voor de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij Nationale Levensverzekering-bank, Rotterdam. De afgebeelde prentbriefkaart van de KLM is ontworpen door Joop Geesink. Waarschijnlijk is de puzzel ook ontworpen door Joop Geesink. Gezien de vier blauwe tasjes van de K.L.M. op het voorbeeld, is mogelijk een reclamepuzzel van de K.L.M. een vergelijkbare puzzel heeft op de zijkant van de puzzeldoos “De Helm”-serie staan.

Lever's Zeepmaatschappij, Vlaardingen

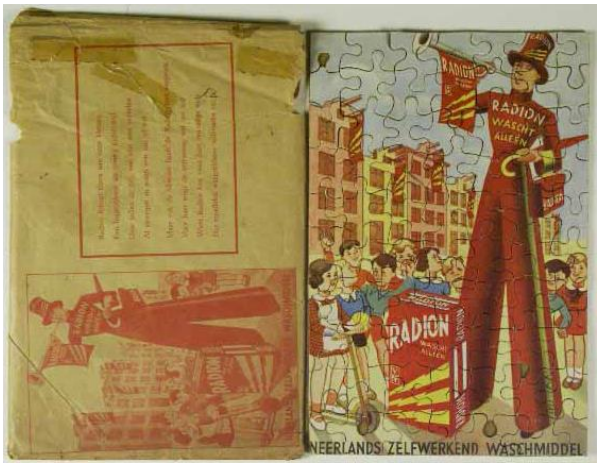

Puzzel wasmiddel Radion van Lever's zeepmaatschappij.
Coll. speelgoedmuseum Deventer.

Kaart met reclame voor Radion. "en dan nog een geschenkenbon".

De Engelse zeepfabriek Lever Brothers van Sunlight zeep startte in 1917 met de productie van Sunlightzeep in Vlaardingen. Later volgden Radion wasmiddel, schuurpoeder VIM en toiletzeep Lux. In 1930 ging Lever Brothers met Margarine Unie samen en vormde Unilever.

Nationale Levensverzekering-bank, Rotterdam

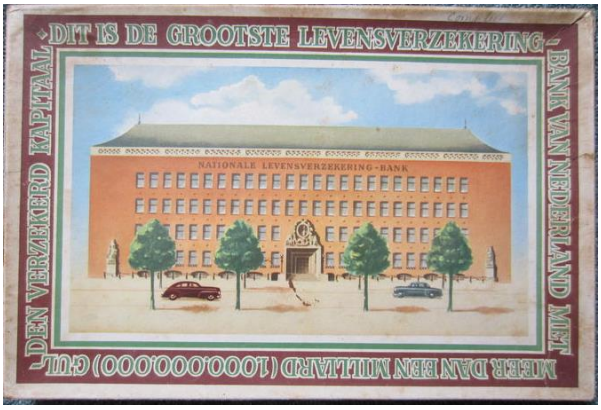

Reclamepuzzel Nationale Levensverzekering-Bank, Hoofdkantoor.

Reclamekaart Hoofdkantoor Nationale en Eerste Rotterdamsche.

De Nationale Levensverzekering-bank heeft een puzzel uitgegeven met een tekening van het hoofdkantoor in Rotterdam. Op de rand van de doos en de puzzel staat "Dit is de grootste levensverzekering-bank van Nederland met meer den een miljard (1.000.000.000.) gulden verzekerd kapitaal. Ook hebben zij een puzzel uitgegeven met een tekening van W. Frowein.
De kaart is een luchtfoto (Aerofoto K.L.M. Schiphol) van de Nationale en de Eerste Rotterdamsche. Uitgegeven in 1950 met de op adreszijde de tekst "Hoofdkantoor Nationale Levensverzekering-bank N.V. en N.V. Eerste Rotterdamsche Maatschappij van verzekering tegen ongevallen. Schiekade 130 Rotterdam. Telefoon 82700.

De Nederlanden van 1845

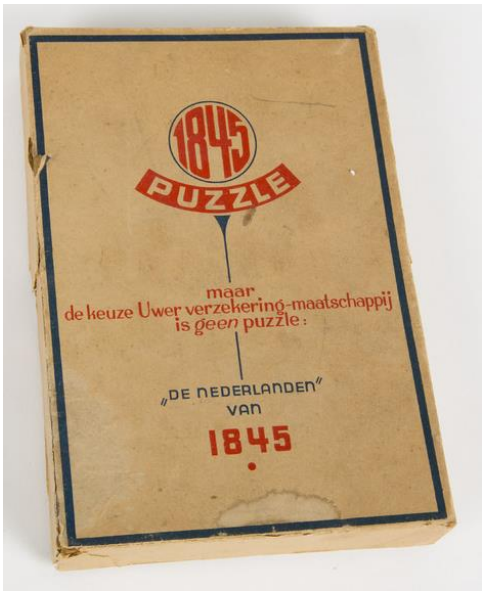

Doos puzzle De Nederlanden van 1845.

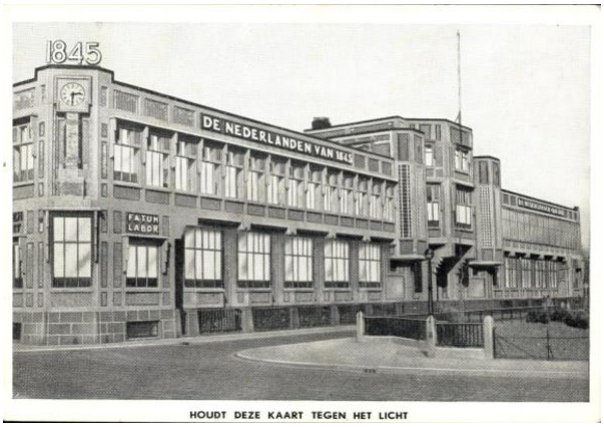

De Nederlanden van 1845. Houdt tegen het licht kaart.

De verzekeringsmaatschappij De Nederlanden van 1845 maakte reclame met een puzzel en met “houdt tegen het licht” kaarten. Op de puzzel staat in kleur het hoofdkantoor aan de Groenhovenstraat 2 in ‘s-Gravenhage. Door overname van Labor (bedrijfsverzekeringen), Fatum (ongevallenverzekeringen) en de Binnenlandsche Vaart Risico Sociëteit (transportverzekeringen) kon de Nederlanden van 1845 stellen dat ze alle verzekeringen aanbood. De namen Labor en Fatum komen op voor op het gebouw dat staat afgebeeld op de kaart. Als je de zwartwit-kaart tegen het licht houdt wordt een gekleurde afbeelding van het hoofdgebouw zichtbaar. Op de adreszijde van de kaart staat: 1845 verlicht uw leven.

Van Nelle, Rotterdam

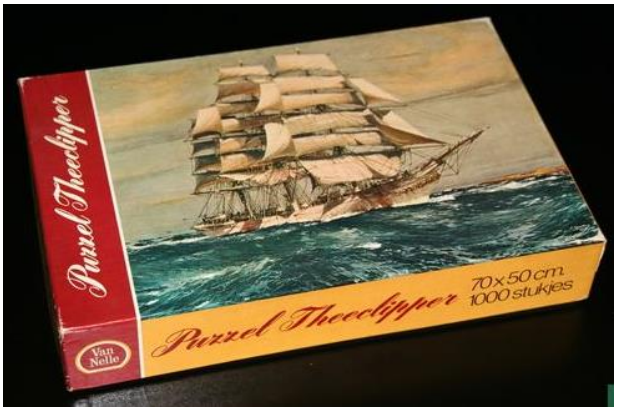

Puzzel Theeklipper. Van Nelle.

Reclamekaart. Van Nelle’s tabak gaat van vader op zoon.

De Erven de Wed. J. van Nelle is een Rotterdamse fabriek van tabak, koffie en thee. Het bekendste reclame-artikel is de kinderboekenserie Piggelmee. Ook puzzels en prentbriefkaarten maken reclame voor de firma Van Nelle. Voor een puzzel van het fabrieksgebouw van Van Nelle zie Hans Prell.

Nillmij, Batavia, "s-Gravenhage

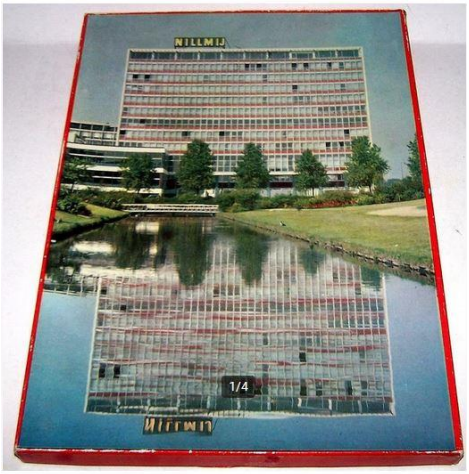

Kantoorgebouw der Nillmij van 1859. Noordwijk-Batavia.

De NILLMIJ, afkorting van de Nederlandsch-Indische Levensverzekering- en Lijfrente-Maatschappij, was een verzekeringsmaatschappij in Nederlands-Indië en had nevenvestigingen in Nederland. Het hoofkantoor stond in Batavia. Er zijn verscheidene reclamekaarten van de Nillmij bekend.

Philips, Eindhoven

Reclame voor gratis puzzel bij aankoop Senseo koffiepadapparaat.

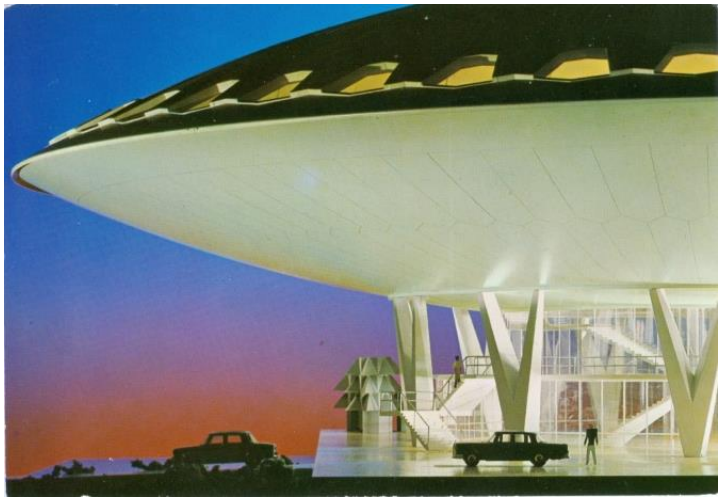
Reclamekaart Philips met het Evoluon.

In 2020 gaf Philips een puzzel van 1000 stukjes cadeau met reclameplaten van Philips bij aankoop van een Senseo koffieapparaat. De puzzel is uitgegeven in samenwerking met Jumbo. Er zijn reclamekaarten uitgegeven door Philips, onder meer van het Evoluon in Eindhoven.

Proost & Brandt, Diemen

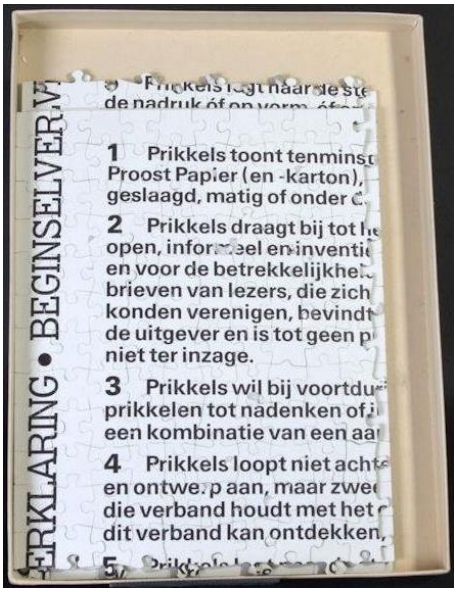

Achterzijde puzzel van Proost Prikkels. No. 354.

Prentbriefkaart Proost Prikkels No. 238. Tekening van Herman Focke.

In 1975 publiceerde Proost & Brandt uit Amsterdam “Proost Prikkels No. 354” van Cor Jongens met de titel: Manifest. Het is een legpuzzel van 500 stukjes (36 x 49 cm) in een doos. De beginsel-verklaring van de Prikkels-redactie is gedrukt op de achterzijde van een legpuzzel (afbeelding). Proost Prikkels is het huisorgaan van de papiergroothandel Proost & Brandt in Diemen. Het eerste nummer kwam uit op 10 maart 1935. Tot 2011 zijn er 463 genummerde Proost Prikkels verschenen. Tussen die vele uitgaven zijn er ook enkele prentbriefkaarten en een puzzel.

Rabobank

Puzzel Rabobank, onbekende vestiging. [8]

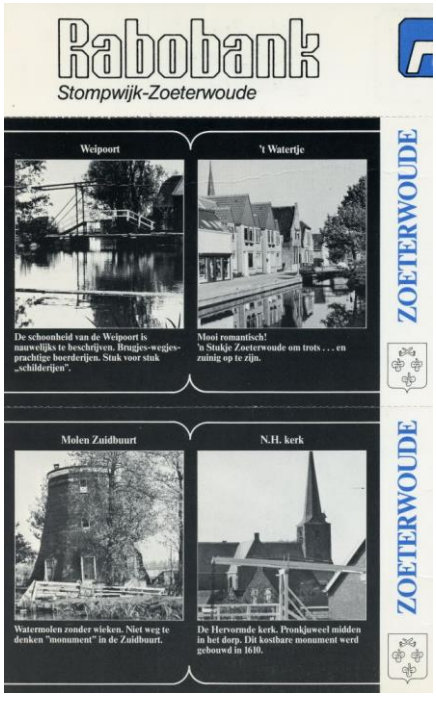

Rechts: Mapje met kaarten, uitgegeven door de Rabobank Stompwijk-Zoeterwoude.

[8] In 1975 had de Rabobank 3000 vestigingen.

De Rabobank is in 1972 ontstaan uit een fusie tussen de Centrale Raiffeisen-Bank en de Centrale Boerenleenbank. Op zowel de puzzel als op de kaarten staat het oude logo van de Rabobank, in gebruik van 1975-1994.
De Rabobank Stompwijk-Zoeterwoude gaf 4 kaarten uit met 2 foto's per kaart van Zoeterwoude.
Bij de Rabobank komt het vaak voor dat reclamemateriaal door de vestigingen wordt uitgegeven.

H. Ringers Chocolade, Rotterdam & Alkmaar

Ringers Legpuzzle. Tekening Eelco ten Harmsen van der Beek.

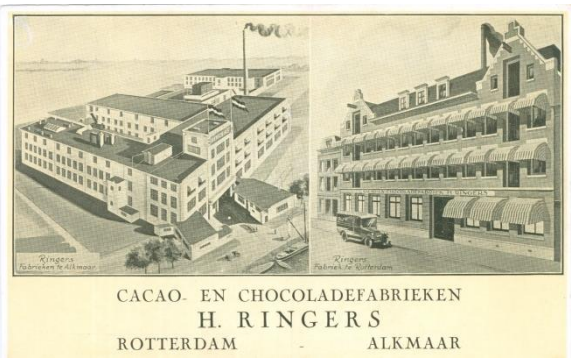

De cacao- en chocaladefabrieken van H. Ringers stonden in Alkmaar en Rotterdam. De Ringers chocolade- en bonbonfabriek werd in 1905 opgericht in Alkmaar door Hendrik Ringers. De Cacao- en Chocoladefabriek in Alkmaar is in fasen gebouwd tussen 1920 en 1965. Tot 1973 zijn hier chocoladeproducten geproduceerd, zoals de vermaarde kersenbonbons. Bij het bombardement op Rotterdam op 14 mei 1940 ging de Rotterdamse fabriek verloren. Naast puzzels en kaarten heeft Ringers heeft ook een aantal plaatjesalbums uitgegeven.

Firma J. & A.C. van Rossem, Rotterdam

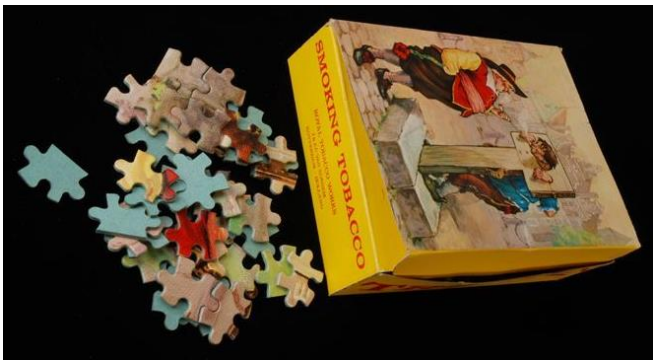

Doosje en puzzel. Smoking Tobacco van Van Rossem.

Sinterklaaskaart met Van Rossem's tabak.

De tabaksfirma Van Rossem heeft ten minste twee reclamepuzzels uitgegeven, beide met het bekende beeld van de roker in een schandblok. De Engelse tekst op de puzzeldoos duidt op het belang van de export voor Van Rossem. Het bedrijf een enorme collectie materiële cultuur achtergelaten in de vorm van wandborden, emaillen reclameborden, pijpen, luciferetiketten, asbakken, tabakspotten, legpuzzels, plaatjesalbums, winkelreclames, bierpullen, bierviltjes, pijpenrekken, aanstekers, luciferhouders, zakmesjes, speelkaarten, bordspellen en prentbriefkaarten. Er zijn een aantal reclamekaarten bekend van deze tabaksfirma met Nederlandse en Engelse teksten. De afgebeelde kaart valt onder het thema Sinterklaaskaarten.

Rotterdamsche Lloyd

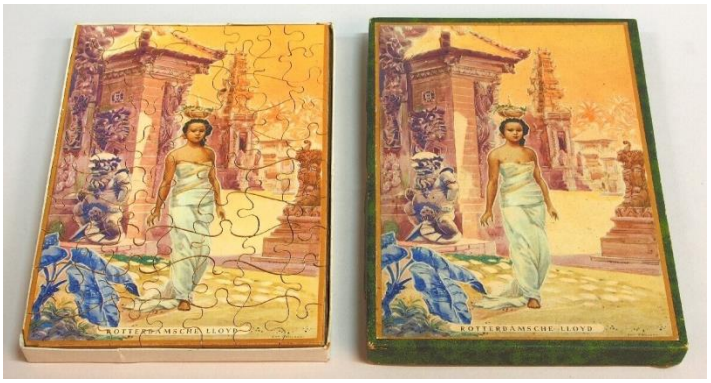

De reclamepuzzel van de Rotterdamsche Lloyd is een tekening van E.E.M. Gaillard en toont een vrouw bij een Balinese tempel. Dergelijke voorstellingen van Gaillard zijn ook gebruikt voor menukaarten van de Rotterdamsche Llloyd (o.a. van Java en Celebes). Er zijn ook kaarten bekend, waarvan dezelfde afbeelding op menukaarten voorkomt. De Rotterdamsche Lloyd heeft een groot aantal prentbriefkaarten uitgegeven, met name van hun schepen waarmee ze een lijndienst naar Nederlandsch-Indië onderhielden.

Shell, 's-Gravenhage

DE SHELL stelt voor haar afnemers kosteloos een fraaie legpuzzle verkrijgbaar. Wanneer men de stukjes — het zijn er vele tientallen — op de juiste wijze weet te rangschikken, ontstaat een afbeelding van Schiphol, waar juist een K.L.M.-machine (het moet de Rijstvogel zijn) met de veelbegeerde Shell-benzine wordt bijgevuld. Een keurige legplaat is het. Op Texel aan te vragen bij de agent T. Buijs, Schilderweg.

—o—

Artikel over de Shell-legpuzzle in de Texelsche Courant van 5 januari 1935.

Kaart van de Shell Junior Club. Tekening Fiep Westendorp.

In 1935 gaf Shell een puzzel uit van het vliegtuig De Rijstvogel van de K.L.M. beschikbaar voor haar klanten met een tekening van Pol Dom[9]. Kinderen van ouders die tankten bij Shell konden eind jaren '50 lid worden van de Shell Junior Club. Deze club had tussen 1957 en 1963 een eigen jeugdblad, Olidin. Er zijn vier prentbriefkaarten bekend van deze club, drie van Carol Voges en één van Fiep Westendorp.

[9] Afbeelding in "Op de koop toe", blz. 97.

Spaarbanken

In de eerste helft van de jaren zeventig fuseerden verschillende spaarbanken tot regionale banken, die op hun beurt fuseerden tot nog grotere samenwerkingsverbanden. Veel van die zelfstandige banken gaven als nuts- of bondsspaarbank legpuzzels uit. Er zijn puzzels bekend van Ede, Den Haag, Deventer, Wageningen, Leiden en Noordwijk. Op veel puzzels staat als logo een bij op een honingraat. Eind jaren 80 van de vorige eeuw fuseren een aantal spaarbanken tot “de spaarbanken met een S”, het logo van deze spaarbanken is een S met punt erboven. Deze spaarbanken zijn hoofdsponsor van de Van Gogh herdenking in 1990. Zij gaven een aantal ansichtkaarten uit met schilderijen van Van Gogh, met op de adreszijde een S met stip er boven.

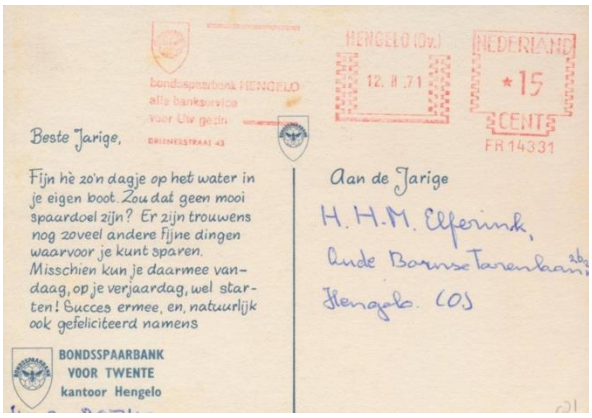

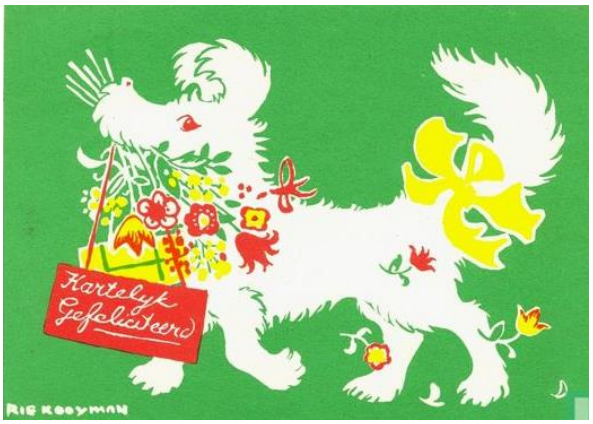

S.H. Taconis, Heerenveen

Puzzel Maja pijptabak van Taconis.

DRUKWERK

HEERENVEEN, datum postmerk.

Gedeponeerd

M.

Hiermede hebben wij de eer U te berichten, dat een onzer, het genoegen denkt te hebben U de volgende week te komen bezoeken.

Onder aanbeveling, zijn wij, na groete

Uw Dw. Dn.,

S. H. Taconis & Zn.

Op 18 mei 1818 werd de Heerenveense tabaksfabriek van Siemon Taconis officieel ingeschreven en kreeg de naam “Het gekroonde tabaksvat”. De naam is later gewijzigd in "De Rokende Moor". Taconis gebruikte diverse reclame-uitingen om zijn bekendheid te vergroten. Naast de krantenadvertenties verschijnen er prentbriefkaarten, lucifersdoosjes, sluitzegels, puzzels en hij liet hij bij een pijpenfabrikant uit Gouda een kleipijp met firmanaam vervaardigen.

Tiktak, koffie en thee, Groningen en Amsterdam

Legpuzzle in de vorm van een haan met een koffie drinkend gezelschap.

Reclame K. Tiktak’s thee en koffie op een kaart met een schildering van J. Oudes.

In het doosje Legpuzzle van K. Tiktak *thee – koffi*e zit een puzzel in de vorm van een haan. De Firma K. Tiktak in Groningen en Amsterdam heette oorspronkelijk “Stoom-Koffiebranderij en Chineesche Theehandel De Blauwe Haan". De firma Tiktak was een voorloper op het gebied van reclame,

publiciteit en marketing, met plaatjesalbums, grammofoonplaten, boeken voor de jeugd en Tiktak-shows. Ook legpuzzels en prentbriefkaarten zijn gebruikt als reclame-medium.

Venz, Vaassen

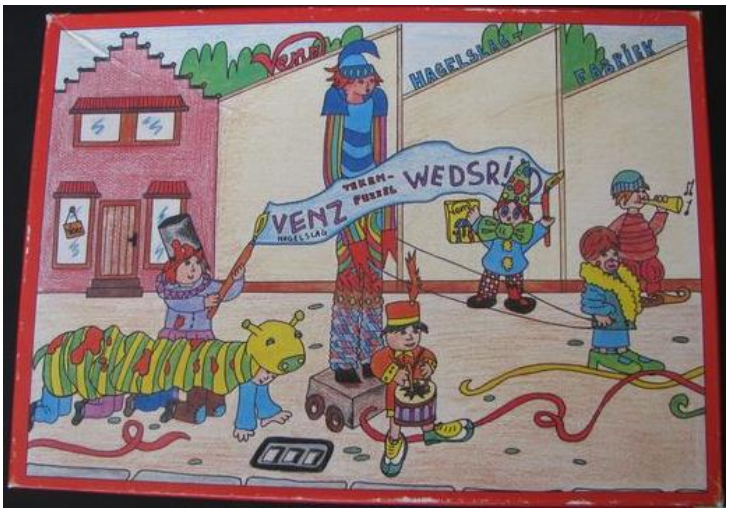

Puzzel Venz Promotions. “Als beloning voor jouw tekening, ingezonden voor de tekenwedstrijd”.

Rechts:
Er zijn nog 7 van deze leuke kaarten. Tijdelijk bij elk zakje Venz echte chocoladehagel een kaart gratis.

In 1890 begint Hendrik de Vries in Amsterdam een groothandel in chocolade en suikerwerk. Uit de naam de Vries EN Zonen is de naam VENZ ontstaan. In 1930 wordt deze fabriek in Vaassen (Gelderland) geopend. In het begin wordt in deze fabriek alleen suikerwerk, zoals lolly's en borstplaat gemaakt. Enkele jaren later begint de productie van chocolade repen, tabletten en bonbons. En sinds 1936 maakt Venz chocolade-hagelslag. Anno 2006 is Venz onderdeel van de voedingsproducent Heinz.

Verkade, Zaandam

Advertentie Verkade Cuba Koek uit 1957.

Reclamekaart Verkade’s biskwie fabriek Zaandam.

De Verkadefabriek maakte in een advertentie reclame voor Verkade Cuba Koek, met op de verpakking bonnen, waarmee voor een Verkade kwartetspel gespaard kan worden. Er bestaat echter ook een puzzel van Verkade Cuba Koek, maar een afbeelding van die puzzel is tot nu toe onbekend.[10] Verkade heeft een serie van 12 kaarten uitgegeven in een mapje met tekeningen van Alfred Ost van Zaandam.

Van der Valk, hotels en restaurants

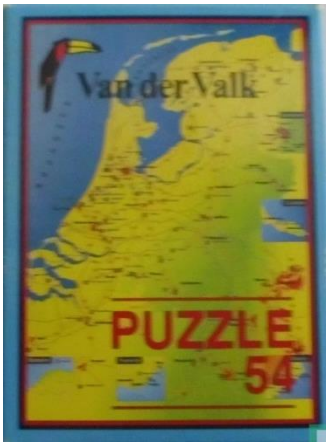

Puzzle 54 Van der Valk.

Euro Color Card. Op de adreszijde het logo van de toekan.

Op de doos van de puzzel van Van der Valk staat een toekan en de tekst Van der Valk Hotels en Restaurants. De toekan is het logo van de Van der Valk-ondernemingen. Toen de familie Van der Valk het vogelpark Avifauna in Alphen aan de Rijn overnam, besloten ze het toekanlogo te behouden. Niet alleen voor het vogelpark maar ook voor de restaurants en hotels. De puzzel bestaat uit een kaart van Nederland met daarop de (54?) vestigingen van Van der Valk.

[10] Volgens de website van Egbert Dikken

Zeepfabriek De Klok, Heerde

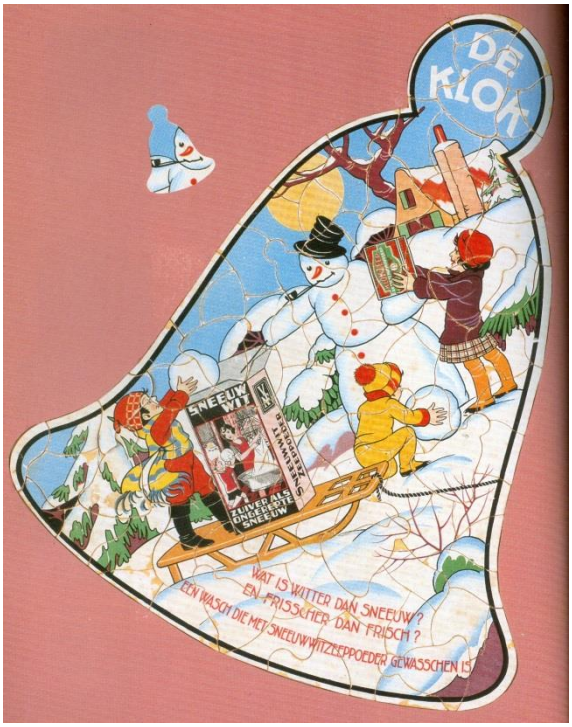

Puzzel in klokvorm van Zeepfabriek De Klok. Getekend door Eelco ten Harmsen van der Beek.

Prentbriefkaart Zeepfabriek de Klok met Bas Bulder en de bromvlieg.

Zeepfabriek De Kolk uit Heerde is na de Eerste Wereldoorlog begonnen met “weggevertjes” bij hun producten, zoals bonnen voor geschenken, puzzels, gezelsschapsspelen, speelgoedartikelen en prentenboeken. Er zijn puzzels bekend in de vorm van een klok en verscheidene puzzels met Nationale Klederdrachten. Freddie Langerer was de tekenaar van de sprookjespuzzels.
Er zijn ook reclamekaarten van de zeepfabriek bekend, het betreft vooral buitenlandse kaarten die aan de adreszijde zijn bedrukt met een reclameboodschap. De andere afgebeelde kaart is gezien de scheurlijn boven en onder, onderdeel van een groter geheel. De kaart maakt reclame voor de poppenkastserie van De Klok pakketten. Dat is een serie 45-toeren-plaatjes met hoorspelen. De kaart is van het hoorspel Bas Bulder en de bromvlieg.

Zwanenberg, Oss

Zwanenberg was een slachterij en vleesverwerkend bedrijf te Oss, dat gesticht is door de familie Van Zwanenberg. De firma Zwanenberg heeft 3 of meer legpuzzles uitgegeven. Het merk van Zwanenberg is sinds 1875 Zwan. Organon was vanaf 1923 een dochterbedrijf van Zwanenberg.
Er zijn vercheidene reclamekaarten van Zwanenberg bekend. Op een van deze kaarten staan de producten: Reuzel, Reuzeline, Rundvet, Huishoudzeep en Zeeppoeder.

Luchtfoto Koninklijke Zwanenberg-Organon in Oss.

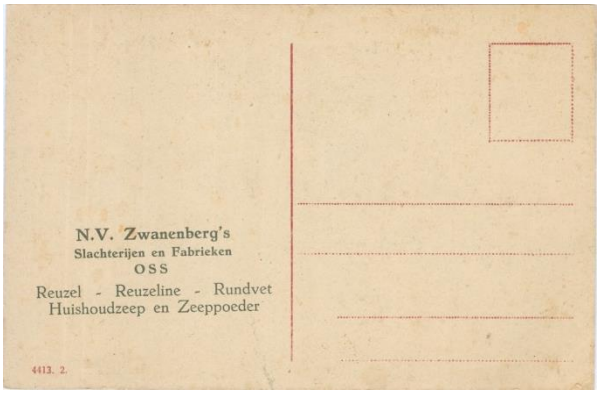

Reclame van N.V. Zwanenberg's slachterijen en fabrieken. Kaart mogelijk zonder reclame-opdruk in Duitsland gedrukt.

Verkoop legpuzzels

Tegenwoordig kun je puzzels hoofdzakelijk kopen in (kantoor)boekwinkels, speelgoedwinkels en bordspelenwinkels . Vroeger zal dat waarschijnlijk vooral in kantoorboekwinkels en speelgoedwinkels geweest zijn en in warenhuizen met een breed assortiment. Over het assortiment van de kantoorboekwinkels en de leveranciers is iets meer bekend, dankzij het Adresboek en artikelenregister voor den kantoorboekhandel.

Tabel 2. Legkaarten en legpuzzles in het Adresboek voor den Boekhandel.

Artikel	Leveranciers	Opmerkingen
Week-end legpuzzle's	J.H. Bekkers, Den Haag	1
Jig of the week puzzle	J.H. Bekkers, Den Haag	1
Legpuzzle's (gezaagde) (hout en karton)	J.H. Bekkers, Den Haag	1
Waddington Jig Saw Puzzle	Blikman & Sartorius, Amsterdam	2, 3
Jig Saw puzzles	M. Juliard, Rotterdam	4
Legkaarten	M. Juliard, Rotterdam	4
Puzzle's	M. Juliard, Rotterdam	4
Legkaarten	J. Th. Kamlag, Hilversum	5
Legpuzzle's (gezaagde) (hout en karton)	J. Th. Kamlag, Hilversum	5
Puzzle's (luxe, normaal, en spec. series)	J. Th. Kamlag, Hilversum	5
Legpuzzle's (gezaagde) (hout en karton)	Adr. Koller & Van Os, Rotterdam	6
Selecta Puzzle's	J. Philip Kruseman, Den Haag	1, 2
Puzzle's	S.M. Mossel, Amsterdam	2
Legkaarten	A.G. Outshoorn, Nijmegen	7
Puzzles (betere genres)	A.G. Outshoorn, Nijmegen	7
Chanteclair Puzzles (hout)	Perry's Engros Bedrijf, Amsterdam	1, 2, 16
Detective Puzzle's	Perry's Engros Bedrijf, Amsterdam	1, 2
Legpuzzle's (gezaagde) (hout en karton)	Perry's Engros Bedrijf, Amsterdam	1, 2
Puzzle's (onder glas)	Perry's Engros Bedrijf, Amsterdam	1, 2
Puzzle's (ijzeren)	Perry's Engros Bedrijf, Amsterdam	1, 2
Legkaarten	Perry's Engros Bedrijf, Amsterdam	1, 2
Lincoln Jig Saw Puzzle's	Perry's Engros Bedrijf, Amsterdam	1, 2
Mammoth Puzzle's	Perry's Engros Bedrijf, Amsterdam	1, 2, 8
Waddington Jig Saw Puzzle	Perry's Engros Bedrijf, Amsterdam	1, 2, 3
Moba Puzzle	Plaat Metaal Ind. Van Mouwerik & Bal, Zeist.	9
Week-end Jig de Luxe, Legpuzzle (400 deelen)	P. v.d. Poel, Amsterdam	10
Anker Puzzle's van Steen	N.V. Ad. Richter, Bilthoven	11
Legkaarten	Gebr. Rikkers N.V., Amsterdam	2
Filmsterren legkaart	J.J. Sleyser, Amsterdam	12
Schiebefax Puzzle	J.J. Sleyser, Amsterdam	12, 17
Puzzle's (gezaagd hout)	Tetrode & Boerdam, Apeldoorn	13
Legpuzzle's (gezaagde) (hout en karton)	A. Vigevano, Amsterdam	2
Puzzles (betere genres)	A. Vigevano, Amsterdam	2
Legpuzzle's (gezaagde) (hout en karton)	H.N.A. van Wely, Hilversum	14
Jiggerty		15

Noten

1. Firma genoemd door Bekkering
2. Genoemd in Uitgeverslijst van Nederlandse prentbriefkaarten
3. Waddington, uitgever van puzzels, kaartspelen, bordspelen in Engeland. Opgericht door John Waddington uit Leeds.
4.Vulpenimport en –reperatiebedrijf, Schieweg 9a, Rotterdam
5.Sumatralaan 46, Hilversum. Speelgoedimporteur.
6. Handelmij., Witte de Withstraat, Rotterdam. Schrijf-, reken-, tel- en adresseermachines, kantoormeubelen.

7. Agent houtwaren. Berg en Dalscheweg 96, Nijmegen
8. Mammoth Puzzle's; import uit Engeland
9. Firma van de bouwplaten Mobaco
10. Bilderdijkstraat 140, Amsterdam. Boekhandel
11. Richter's Anker-Steenbouwdozen (blog VDP)
12. P.C. Hooftstraat 168, Amsterdam. Mogelijk identiek aan J.J. Sleijser uit Leiden, gespecialiseerd in kinder- en gezelschapsspelen. Ook uitgever van Prentbriefkaarten.
13. Boekhuis Hoofdstraat 57 Apeldoorn. Gaf ook prentbriefkaarten uit.
14. H.N.A. van Wely, Koningstraat 12 in Hilversum. Handel in religieuze kaarten, devotieprentjes en religieuze artikelen.
15. Genoemd bij Puzzle's maar verder niet vermeld. Firma Jiggerty Jumbles (USA)?
16. Chanteclair: een dier in silhouet gezaagd was uit blank triplex.
17. Schiebefax Puzzle is waarschijnlijk een schuifpuzzel.

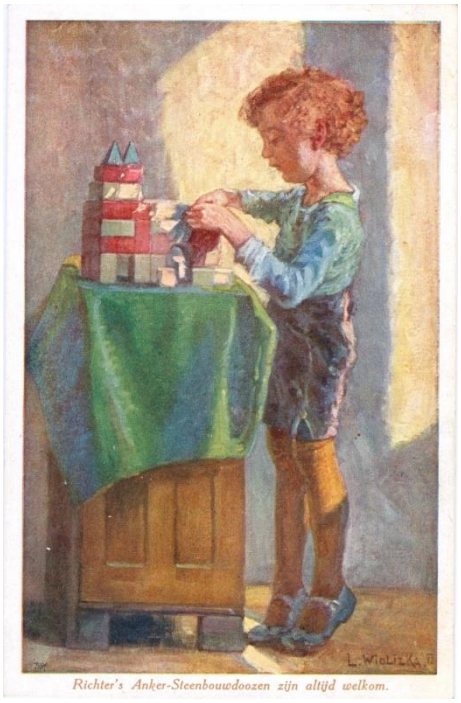

Richter's Anker Steenbouwdozen. Prentbriefkaart.

Moba. Mobaco doos. Jumbo spelen.

Mammoth Jig-Saw Puzzle.

Reclamekaart Perry & Co., Amsterdam.

Illustratoren

Er zijn veel illustratoren, waarvan werk zowel op kaarten als op puzzels is verschenen.

Tabel 3. Illustrators bekend van legpuzzles en prentbriefkaarten.

Illustrator	Opmerking
Eelco ten Harmsen van der Beek	Zeepfabriek De Klok
Henri Cassiers	Hollandsche Sociëteit van Levensverzekeringen Ao 1807
Rie Cramer	Nederlandsche Legkaarten Centrale (NeLeCa)
Pol Dom	Shell, ‘s-Gravenhage
Johan Fabricius	Arretje Nof, Delft
W. Frowein	Nationale Levensverzekering Bank
Jan van Haasteren	Ikea
Piet van der Hem	NeLeCa
Daan Hoeksema	Gebr. Koster
Jacob Jansma	Omnion Junior Puzzles, De Nederlandsche Spoorwegen
Jan Kruis	Jan, Jans en de Kinderen, Libelle
Freddie Langeler	Sneeuwwitje puzzels. Zeepfabriek Arsol, Apeldoorn
Piet Marée	J.N. Voorhoeve
Kees Meijs	Kompas Aquarel Puzzels
B. Midderigh-Bokhorst	Klein en knus voor broer en zus, Legkaarten
Eug. Rensburg	Verzekeringen 1845, ’s-Gravenhage
Henk Rotgans	Reclame o.a. voor Erdal
Willy Schermelé	Sprookjespuzzels. Zeepfabriek Arsol, Apeldoorn
Willy Sluiter	Penco kinderlegpuzzle; NeLeCa legkaarten
George Studdy	Bonzo
Mary Tourtel	Bruintje Beer legkaartspel
Carol Voges	Pa Pinkelman
Jan Wijga	Opening der Olympiade 1928
Lawson Wood	Jumbo Puzzle

Puzzel met een tekening van Willy Sluiter.

Doos met puzzel van NeLeCa legkaarten

Puzzel op formaat van een prentbriefkaart van Henk Rotgans.

Prentbriefkaart van Henk Rotgans.

Conclusies

Er zijn veel overeenkomsten tussen legpuzzels en prentbriefkaarten, maar er zijn ook verschillen. Als je een doorsnee puzzel vergelijkt met een doorsnee kaart, dan bestaat de puzzel uit losse stukjes, terwijl de kaart één geheel vormt. Ook zijn de meeste puzzels in een doos verpakt en kunnen kaarten los verkocht worden. Een ander belangrijk verschil, de prentbriefkaart is bedoeld om per post verstuurd te worden en de puzzel niet. Er zijn echter ook veel overeenkomsten, zowel puzzel als kaart hebben een uitgever, een drukker, een illustrator of fotograaf, een titel, het materiaal is doorgaans karton of papier, de meeste kaarten en puzzels zijn rechthoekig al zijn de puzzels in het algemeen groter dan kaarten. Puzzels zijn meestal gekleurd, maar veel kaarten hebben geen kleur. Er zijn ten minste 45 commerciële uitgevers van puzzels die ook ansichtkaarten uitgeven. Bij de ene uitgevers (bijv. Spanjersberg) ligt de nadruk op de kaarten bij een ander (Otto Maier) op de puzzels. Er is een klein aantal ideële organisaties, waartoe ik ook de omroepen zijn gerekend, die beide hebben uitgegeven. Reclame door middel van legpuzzels én ansichtkaarten komt voor bij 47 of meer bedrijven. Omdat de kaart een goedkoper product is dan de legpuzzel, zal deze eerste veelal een gratis toegiftartikel zijn en niet gekoppeld aan de verkoop van een product terwijl de puzzel pas bij meer of grotere aankopen cadeau wordt gedaan.

Tabel 4. Vergelijk van een kaart met een puzzel aan de hand van twee voorbeelden.

Kenmerk	Ansichtkaart	Legpuzzel
Uitgever	Facet	Facet
Titel	boze heks, dit is je verdiende loon	Oebele is hupsakee
Drukker	onbekend	onbekend
Vorm	rechthoek	rechthoek
Afmetingen	10 x 15 cm	28 x 19 cm
Aantal stukjes	1	108
Verpakking	geen	doos
Kleur	gekleurd	gekleurd
Materiaal	papier	karton
Auteur	illustrator	fotograaf
Nummer	Hans en Grietje 5	2

Bronnen

Legpuzzelboek met als bijlage twee legpuzzels uit de jaren dertig van uitgever Meulenhoff/Landshoff. NRC Handelsblad, 11 september 1981.

- ANPA, z.j. Archief van Nederlandse plaatjesalbums. A.C.L. Albers Creameries Ltd. https://plaatjesalbums.info/images/pdf/Albers.pdf
- Bob Armstrong's Old Jigsaw Puzzles, z.j. https://www.oldpuzzles.com/creators
- S. Bakker Jz., 1902. Catalogus van prentbriefkaarten in lichtdruk, Autotypie en Kleurenlichtdruk, uitgegeven door S. Bakker Jz. Koog-Zaandijk, april 1902.
- Wim Barends en Rob van Dolron, 1994. Van beroep Piet Marée. Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
- Betsy en Geert Bekkering, 1988. Stukje voor stukje. Geschiedenis van de legpuzzel in Nederland. Van Soeren & Co., Amsterdam.
- Geert Bekkering, 2006. De wereld in stukjes. Zijn legpuzzels een Amsterdamse uitvinding? Ons Amsterdam. jrg. 58. 6 oktober 2006.
- Geert Bekkering, 1994. Stukjes met een boodschap. In: Op de koop toe, weggevertjes in Nederland. Waanders Uitgevers, Zwolle. p. 88-101.
- Geert Bekkering, 2015. Puzzel met klederdrachtkaart van V&D. Blog Website VDP 20/12/2015.
- Geert Bekkering, z.j. Postcards Puzzles. In: Raphael Tuck & Sons. http://tuck.puzzlehistory.info/frames.htm
- Blauwprint, z.j. (K-Puzzle) De Bijenkorf. http://www.blauwprint.nl/?page_id=214
- Collectie Nederland: Musea, Monumenten en Archeologie. [m.n. Deventer Musea]. data.collectienederland.nl
- Egbert Dikken, z.j. legpuzzels. https://www.oudekerstversiering.nl/legpuzzel/legpuzzel.htm
- Lodewijk van Duuren, 2005. Remóvos. VDP Bulletin 83: 33-35.
- Lodewijk van Duuren, 20xx. Reclamekaarten van cacaofabrikanten. VDP Bulletin 100: 39.
- Lodewijk van Duuren, 2012. Uitgevers en drukkers van religieuze prentbriefkaarten (I en II). VDP bulletin 113:33 en 114:24.
- Lodewijk van Duuren, 2012. Uitgever J.N. Voorhoeve, Den Haag. VDP Magazine 114: 14.
- Lodewijk van Duuren, 2014. Firma J. & A. C. van Rossem. Jaarboek Stichting Nederlandse Tabakshistorie.
- Lodewijk van Duuren, 2015. De vlag van Zwolle. Blog Website VDP 5/4/2015.
- Lodewijk van Duuren, 2017. Compositiekaart: Een complete kip op de adreszijden van vier kaarten. Blog Website VDP 6/3/2017.
- Lodewijk van Duuren, 20xx. Philips jubilea en het Evoluon. VDP bulletin 137: 12.
- Lodewijk van Duuren, 2017. Snoepje van de Week. Blog Website VDP 30/5/17.

- Lodewijk van Duuren, Richter's Anker-Steenbouwdozen. Blog Website VDP 4/8/2018.
- Lodewijk van Duuren, 2019. Weggevertjes: serie reclamekaarten met kunst, Marken en molens. VDP Magazine 140: 23.
- Lodewijk van Duuren, 2019. J. Philip Kruseman. VDP Magazine 141: 28.
- Lodewijk van Duuren, 2020. Proost Prikkels. Blog Website VDP 13/1/2020.
- Lodewijk van Duuren, 2020. Fotografen van uitgever J.N. Voorhoeve. VDP Magazine 143: 30.
- Lodewijk van Duuren, 2020. Uitgever Mulder & Zoon, Amsterdam. VDP Magazine 145: 28.
- Lodewijk van Duuren, 2020. Uitgever Otto Maier, Ravensburg. Blog Website VDP 19/2/2020.
- Lodewijk van Duuren, 2020. Uitgever Kühn Offset, Rotterdam. Blog Website VDP 16/2/2020.
- Lodewijk van Duuren, 2021. Indische zeevissen en menukaart Rotterdamsche Lloyd. Blog Website VDP 14/7/2021.
- Lodewijk van Duuren, 2021. Van Nelle's reclamekaart op basis van foto. Blog Website VDP 14/7/2021.
- P.A.A. Gooijaers, 1998. Catalogus van plaatjesalbums uitgegeven door Nederlandse bedrijven. Sint-Michielsgestel. 225 p.
- H. Haverkate. 1998. Legpuzzel kaarten. In: Encyclopedie van de Nederlandsche Prentbriefkaart.
- Linda Hannes, 1981. Legpuzzelboek [11]. Uitgever: Amsterdam : Meulenhoff/Landshoff. 95 p.
- Nederlands Dagblad. Veel nieuws bij Introva. 7 oktober 1978.
- Henk Nieuwenhof, 2019. Boekhandel Selecta in Den Haag. VDP Magazine 142: 46.
- Rijksdienst voor het cultureel erfgoed, z.j. Collectie Nederland: Musea, Monumenten en Archeologie. https://www.collectienederland.nl.
- Jerry Slocum & Dietrich Gebhardt, 2012. The Anchor Puzzle Book: The amazing stories of more than 50 new puzzles made of stone. 152 p.
- S.J. Stevan, 2003. Daan Hoeksema Tekenaar en Kindervriend. Veluws Museum Nairac, Barneveld. 32 p.
- De Veer's vraagbaak 1939. Adresboek en artikelenregister voor den Boekhandel. Hilversum. 448 p.
- H. van Vroenhoven, z.j. Virtueel Verzekeringsmuseum Best. www.vvmbest.nl
- Eric Wiggers, 2017. Vakantiekaarten bij Albert Heijn. Blog Website VDP 29/7/2017.
- Eric Wiggers, 2021. Henk Rotgans (5 oktober 1910 - 18 oktober 1989) Biografie. Website VDP. https://www.prentbriefkaarten.info/henk-rotgans1.html

[11] Vertaling van The jigsaw book, celebrating two centuries of jigsaw-puzzling round the world, 1981.

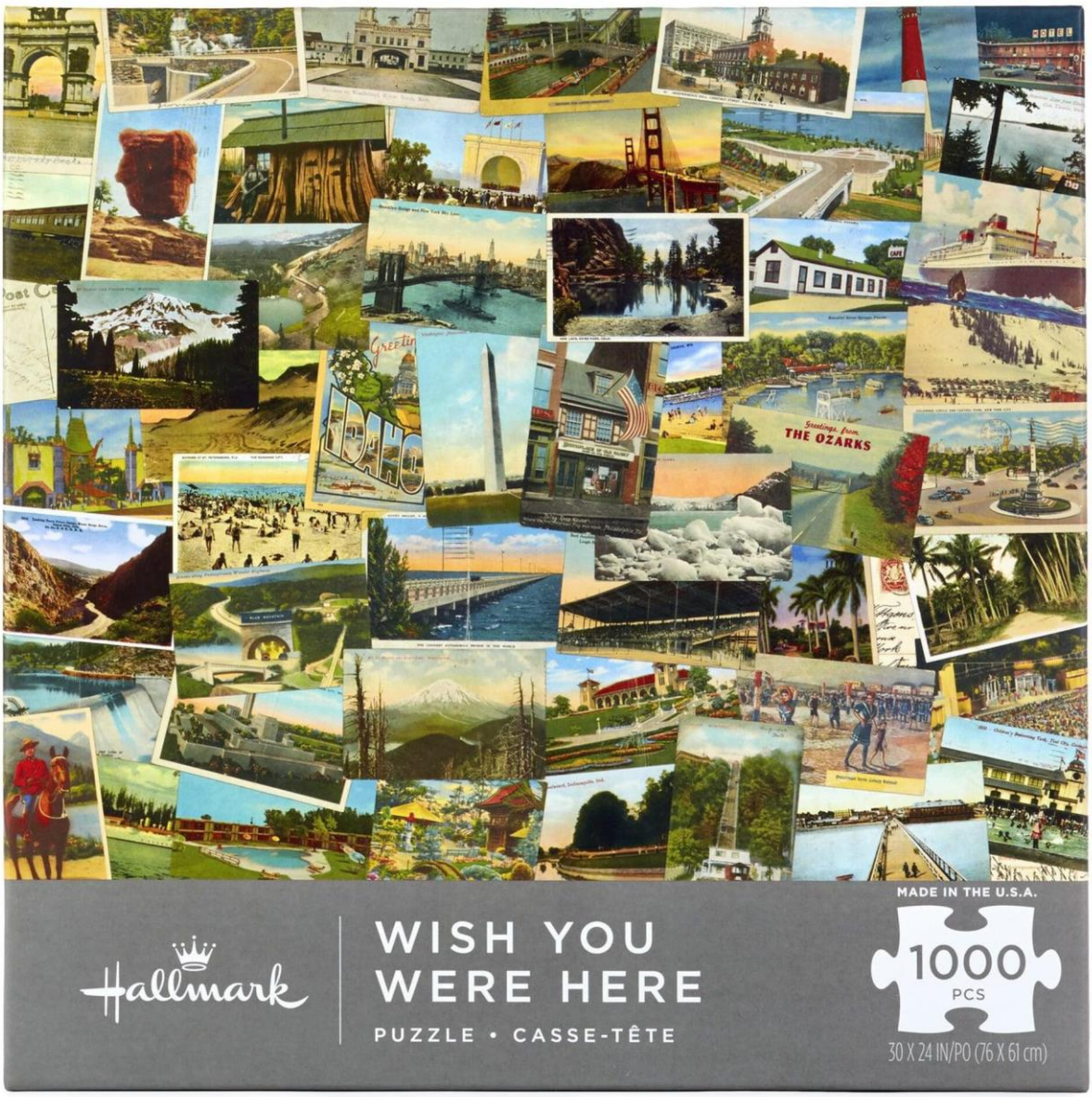

Hallmark Puzzle 1000 pcs. Oude Amerikaanse ansichtkaarten. Bron hallmark.com